

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Miķelis Vizla

Stud. apl. Nr. mv12049

**Latvijas armijas neregulārās karaspēka vienības Neatkarības
kara laikā 1919. - 1920. gadā**

BAKALAURA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs:
Prof. Dr. hist. Ēriks Jēkabsons

RĪGA 2020

Saturs

Anotācija	3
Annotation	4
Apzīmējumu un saīsinājumu saraksts	5
Ievads	6
Avotu un literatūras apskats	8
1. Neatkarības kara galvenie posmi, 1919. - 1920. gads	12
1.1 Militārā un politiskā situācija no 1919. gada janvāra līdz 1919. gada jūlijam	12
1.2 Cīņa pret Bermonta karaspēku	14
1.3 Latgales atbrīvošana	14
2. Vidzemes partizānu vienības	16
2.1 Veckalniņa partizānu vienības izveide 1919. gada sākumā	16
2.2 Veckalniņa partizānu kaujas ar lieliniekiem 1919. gada martā – maijā	18
2.3 Veckalniņa partizānu vienības darbība maijā un jūnijā	22
2.4 Malienas partizānu vienība	24
2.5 Malienas partizānu aktivitātes 1919. gada pavasarī – vasarā	25
2.6 Malienas bataljona izveide 1919. gada vasarā	26
3. Augškurzemes partizānu pulks	29
3.1 Partizānu grupas Augškurzemē jeb Sēlijā	29
3.2 Augškurzemes partizānu pulka izveide 1919. gada vasarā	31
3.3 Augškurzemes partizānu pulka kopējā sadarbība ar Lietuvas armijas daļām	33
4. Latgales partizānu pulks	36
4.1 Partizānu darbība Ziemeļlatgalē 1919. gada sākumā	36
4.2 Balvu partizānu nodaļas izveide un cīņas ar lieliniekiem 1919. gada jūnijā	38
4.3 Latgales partizānu pulka formēšana un darbība 1919. gada vidū un beigās	40
Secinājumi	45
Avotu un literatūras saraksts	48

Anotācija

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt neregulārā karaspēka vienību jeb partizānu vienību un pulku darbību Neatkarības kara laikā, no 1919. gada marta līdz 1920. gadam janvārim. Partizāni sagādāja ievērojamas problēmas Padomju varas orgāniem Vidzemē, Ziemeļlatgalē un Augškurzemē, kas bija veicinošs iemesls Padomju varas sagravei, kā arī piedalījās austrumu frontes nostiprināšanā pēc Padomju varas atkāpšanās uz Latgali. Darbā galvenā uzmanība tiek vērsta uz vienību specifisko izveidošanos un sastāvu. Darbs ir sadalīts četrās nodaļās, kur pirmajā nodaļā tiek aplūkoti centrālie militārie procesi, un pārējās trīs nodaļas ir iedalītas attiecīgi pēc partizānu vienību un pulku atrašanās vietas, tas ir, konkrētā reģionā.

Atslēgas vārdi: Neatkarības karš, neregulārās karaspēka vienības, partizāni, Padomju Latvija.

Annotation

The aim of the Bachelor's thesis „Irregular military units and regiments between 1919 to 1920” is to become acquainted with the specific formation of the units and examine partisans activity and composition. The partisans caused significant problems for the Soviet authorities in Vidzeme, North Latgale and Upper Kurzeme, which was a contributing reason to the overthrow of the Soviet power. They as well participated in the strengthening of the Eastern Front after the Soviet power resigned to Latgale. The work focuses on the specific formation and composition of units. The study is divided into four chapters, the first of which reveals central military processes, and the other three chapters are divided by the locations of partisan units and regiments in a particular region, respectively.

Keywords: the War of independence, irregular military units, partisans, Soviet Latvia.

Apzīmējumu un saīsinājumu saraksts

LNA LVVA – Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs

ltn. – leitnants

kapt. – kapteinis

pulkv.-ltn. – pulkvežleitnants

pulkv. – pulkvedis

f. - fonds

apr. - apraksts

l. - lieta

lp. – lapa

g. – gads

vltm. - virsleitnants

vserž. - virsseržants

Ievads

Latvijas Republika 1918. gada 18. novembrī formāli tika proklamēta, taču cīņa par neatkarību turpinājās divu gadu garumā, no 1918. gada 18. novembra jeb Latvijas Republikas proklamēšanas dienai līdz 1920. gada 11. augustam – Padomju Krievijas un Latvijas miera līguma slēgšanai. Latvijas Republikas Pagaidu valdība 1919. gada sākumā atradās ārkārtīgi sarežģītā situācijā. Vienošanās, kas bija veikta ar Vācu okupācijas iestādēm 1918. gada beigās par militāro sadarbību, neguva plašu atbalstu tautā. Tajā pašā laikā Latvijas teritorijā iebruka Padomju Latvijas spēki, ar sarkanajiem latviešu strēlniekiem, kas gan formāli tika izveidoti Padomju Krievijā kā marionešu valdība.

Padomju Latvijas spēki īsā laikā ieņēma plašas Latvijas teritorijas. Šajās Padomju Latvijas kontrolētajās teritorijās Padomju vara sāka pielietot radikālu politiku, kas balstījās uz komunistiskās ideoloģijas pamatiem. Iedzīvotāju attieksme pret šo jauno politisko ideoloģiju, kas vērsās pret visām dzīves jomām ar teroru, pakāpeniski sāka pasliktināties. Latvijas teritorijā sāka veidoties partizānu pretošanās kustības, kas uzsāka aktīvu cīņu pret Padomju Latvijas varu. Pirmie partizānu pulciņi sāka organizēties 1919. gada martā Vidzemē – A. Veckalniņa vadītā partizānu vienība un Ziemeļlatgales nelielie partizānu pulciņi. 1919. maijā sākumā, brūkot Padomju Latvijas fronti, partizāni uzsāka darbību Malienas apvidū un Augškurzemē jeb Sēlijā. Pētītās vienības Neatkarības karā tiek dēvētas par zaļajiem vai partizāniem, taču pēc Padomju Latvijas spēku atkāpšanās uz Latgali, partizānu vienības uzņēmās frontēs sektoru aizsardzību savās lokācijas vietās, vēl neesot ieskaitītas Latvijas regulārajās vienībās. Tas nozīmē, ka tās bija uzskatāmas par neregulārā karaspēka vienībām.

Jāpiezīmē, ka partizānu karu realizēja arī Padomju Krievijas Sarkanās armijas bruņoto spēku vadība. Arī Latvijas bruņotie spēki veidoja partizānu vienības, kuras sūtīja pāri fronteī ienaidnieka aizmugurē. Viena no šādām vienībām tika izveidota 1919. gada maijā, Ziemeļlatvijas brigādes paspārnē kā Ziemeļlatvijas partizānu pulks. Tomēr jāpiemin viena būtiska atšķirība, proti, šīs vienības veidojās regulāro karaspēku iekšienē un tika iesūtītas ienaidnieka aizmugurē. Savukārt šajā darbā pētītās partizānu vienības un pulki veidojās Padomju Latvijas ieņemtajās teritorijās, respektīvi, bez regulārā karaspēka palīdzības. Pēc Padomju Latvijas atkāpšanās uz Latgali, partizānu vienības turpināja veikt uzdevumus frontē. Konflikts ar vācu spēkiem 1919. jūnijā Cēsīs bija aizkavējis Latvijas bruņoto spēku kustību austrumu frontē pret Padomju Latviju.

Pētniecības zinātniskā aktualitāte tiek pamatota ar to, ka neregulārās karaspēka vienības darbības nav pētītas pietiekoši uz Neatkarības kara centrālo militāro notikuma fona.

Darba mērķis ir izpētīt neregulārā karaspēka vienību jeb partizānu vienību un pulku darbību Latvijas Neatkarības kara laikā, no 1919. gada marta līdz 1920. gadam janvārim.

Lai sasniegtu mērķi, tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Aplūkot centrālos militāros un politiskos procesus Neatkarības kara laikā, kas sekmēja neregulāro vienību izveidi.
2. Izpētīt neregulāro karaspēku vienību izveidošanās cēloņus un vienību specifiku. Neregulāro vienību pirmsākumi veidojās zem Padomju Latvijas varas, un, līdz ar to ir jānoskaidro, kādi apstākļi sekmēja šo vienību izveidi.
3. Aplūkot vienību sastāvu, galvenokārt akcentējot komandējošo sastāvu. Vienības veidojās kādas personas vai personu grupas iniciatīvas dēļ, līdz ar to ir jāiepazīstas un jāaplūko šīs personas.
4. Galvenokārt ir jāiepazīstas un jāaplūko kādas militārās operācijas tika veiktas līdz ieskaitīšanai Latvijas regulārajā armijā.

Tēmas hronoloģiskās robežas definētas, balstoties uz partizānu vienību un pulku pastāvēšanas laiku, ieskaitot piedalīšanos operācijās austrumu frontē, jo partizāni turpināja piekopt partizānu kara metodes, līdz to pakāpeniskai ieskaitīšanai Latvijas regulārās armijas spēkos.

Pētījumu veido četras nodaļas. Pirmajā nodaļā tiks aplūkoti centrālie neatkarības kara militārie un politiskie notikumi no 1918. gada 18. novembra jeb Latvijas Republikas proklamēšanai līdz 1920. gada 11. augustam - Padomju Krievijas un Latvijas miera līguma slēgšanai. Darba otrajā nodaļā tiks aplūkoti Vidzemes partizāni – Artūra Veckalniņa vadītā partizānu vienība un Malienas partizānu darbība laika posmā no 1919. gada marta līdz 1919. gada jūnijam. Darba trešajā daļā tiks aplūkota Augškurzemes partizānu vienība, kas savu darbību izvērta no 1919. gada maija līdz 1919. gada augustam. Darba ceturtajā daļā tiks pētītas partizānu darbības Balvos, līdz Latgales partizānu pulka formēšanai un cīņai austrumu frontē no 1919. gada marta līdz 1919. gada janvārim.

Avotu un literatūras apskats

Darbs balstīts uz avotiem, literatūras, preses izdevumiem un laikabiedru atmiņām. Literatūras un preses materiālu darbos ir atrodamā informācija par partizānu vienībām un pulkiem, lai gan ir jāvērtē autora un laikraksta objektivitāte šajos preses izdevumos. Pie avotiem ir pieskaitāmi objektīvie arhīvu dokumenti – operatīvie ziņojumi, kauju pavēles u.c.

Avoti

I. Arhīva dokumenti

1. LNA LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs

Pētījuma izstrādē plaši izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli, kur atrodas daudzpusīga arhīva materiālu informācija par neregulārajām karaspēka vienībām. Viens no fondiem ir Kara vēstures komisijas¹, kur atrodamas lietas par Latgales partizānu pulku un Augškurzemes partizānu pulku. Pētījumā izstrādē vērtīga bija Augškurzemes partizānu pulka dibināšanu lieta, kur ir atrodamā detalizēta informācija par pulka veidošanu un pulka operatīvo stāvokli. Uz šo pašu fondu ir attiecināma arī lieta par Valmieras kājnieku pulka operatīvajiem ziņojumiem², kurā var uzzināt par militāro situāciju austrumu frontē, kas šajā gadījumā ir svarīga, ņemot vērā, ka neregulārās karaspēka vienības vairāk koncentrējās austrumu frontē.

Pētījuma ietvaros aplūkota Armijas štābu personu lietu kolekcija³ un Lāčplēša Kara ordeņa domes kolekcija⁴. Armijas štābu personu lietu kolekcija veidota kā arhīva kolekcija, tās dokumenti aptver laiku no 1919. gada līdz 1940. gadam. Arhīva kolekcija sastāv no Latvijas armijas, flotes un aviācijas virsnieku, ārzemju kara ierēdņu, virsdienesta karavīru un daļas robežapsardzības virsnieku personas lietām. Šajā fondā atrodami vairāki avoti par militārajām personām, kas ir bijušas partizānu vienībās un pulkos. 1304. fondā ir aplūktas 12 personas, kuras saņēma Lāčplēša Kara ordeņa apbalvojumu par cīņām partizānu vienībās vai pulkos. Personu apbalvošanas dokumentos ir atrodami dienesta gaitu apskati un nozīmīgu kauju apraksti, kur sniegtas liecības par partizānu darbībām, kas nav pieminētas publicētajos avotos.⁵

¹ LNA LVVA, 6033. f. (Kara vēstures komisija), 1. apr.

² LNA LVVA 6033 1. apr. 88. 6. lp. (Valmieras kājnieku pulka operatīvie ziņojumi par laiku 1919.g. - 1920.g.)

³ LNA LVVA 5601. f., 1.apr. Armijas štābu personu lietu kolekcija.

⁴ LNA LVVA 1304. f., 1.apr. Lāčplēša Kara ordeņa dome.

⁵LNA LVVA 1304. f., 1.apr. Lāčplēša Kara ordeņa dome.

Kurzemes divīzijas pārvaldes⁶ fonda aprakstos ir atrodama lieta par Latgales partizānu pulka darbību un ziņojumi par partizānu darbību Cesvaines apkārtnē, respektīvi, Veckalniņa partizānu vienību.⁷ Lai gan šie ziņojumi pastāv no laika, kad Veckalniņa partizāni sastādīja Liezēres komandantūru un izlūku nodaļu, tomēr ziņojumos tie sevi dēvēja par “zaļo armiju”. Kā jau minēju, šajā lietā ir atrodami ziņojumi par Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumos ir informācija par pulka formēšanu un stāvokli 1919. gada augustā, septembrī un oktobrī. Sevišķi jāpiemin ziņojumi septembrī un oktobrī, kas raksturo jaunā komandiera pulkveža J. Skujiņa attieksmi un stāvokli par Latgales partizānu pulka sastāvu.

II. Laikabiedru atmiņas

Šajā darbā pārsvarā izmantoti trimdas latviešu periodiskie izdevumi *Daugavas Vanagu Mēnešraksti* un *Lāčplēsis*. Sevišķi jāpiemin Roberta Apenīša raksti *Daugavas Vanagu Mēnešraksti* un *Lāčplēsis*. R. Apenītis rakstā "Zaļie"⁸, kas ir publicēts *Daugavas Vanagu Mēnešrakstos*, ir apkopojis informāciju par Veckalniņa partizānu vienību, ievācot ziņas no laikabiedru atmiņām par kaujām, darbībām un notikumiem. Jāpiezīmē, ka R. Apenītis pats ir liecinieks tā laika notikumiem, līdz ar to otrs aplūkojamais izdevums ir *Lāčplēsis*. Izdevumā *Lāčplēsis* R. Apenīša rakstā "Ar Latvijas vārdu sirdī"⁹ autors sniedz savas atmiņas par Veckalniņa partizāniem, sevišķi par sakariem un ziņu nodošanu starp partizāniem.

Pētījuma tika izmantota starpkaru perioda laikraksts *Latgales Vēstnesis*, kur atrodamas bijušo Latgales partizānu pulka komandieru atmiņas. Viens no pētījuma izmantotajiem rakstiem ir "Partizāņu īpatnības"¹⁰, kur bijušai Latgales partizānu pulka virsnieks apraksta šo partizānu atšķirību starp regulārajām vienībām. Vel viens pētījumā izmantotais raksts "5 partizāni atkaro Augšpils ciemu"¹¹ ir bijuša Latgales partizānu pulka kapteiņa Ignata Beča atmiņas par kaujām.

III. Literatūra

Zinātniskajā literatūrā tēma par partizānu vienībām un pulkiem ir skarta maz. Bieži darbos ir atrodama tikai nodaļa par partizāniem, pie tam virspusīgi aplūkota. Atsevišķos izdevumos ir nelielas nodaļas par partizānu vienībām un pulkiem, kas izmantotas šajā darbā un tiks aplūkotas zemāk.

⁶ LNA LVVA 1515. f., 1. apr. (Kurzemes divīzijas pārvalde)

⁷ LNA LVVA 1515. f. 1., apr., 116. l. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbībām Cesvaines apkārtnē u.c.)

⁸ Apenītis, R. *Zaļie*. Daugavas Vanagu Mēnešraksts, 1968.

⁹ Apenītis, R. *Ar Latvijas Vārdu sirdī...*, Lāčplēsis, 1976.

¹⁰ Partizāņu īpatnības. Latgales Vēstnesis, 1938.

¹¹ Bečs, I. 5 partizāni atkaro Augšpils ciemu. Latgales Vēstnesis, 1938

Viens no darbiem ir ģenerāļa Mārtiņa Peniķa rediģētās grāmatas divos sējumos - *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*¹². Šajā pētījumā tika izmantota sējuma pirmā daļa, kur vienā no nodaļām var uzzināt par partizānu vienībām, to izveidošanos, bruņojumu, centrālajām personām un lielākajām kaujām. Tika izmantots arī ģenerāļa Hugo Rozenšteina darbs *Latvijas armija 20. gados*¹³, kurā sniegta informācija par partizānu pulkiem un vienībām. Lai gan abos darbos esošās nodaļas par partizāniem ir līdzīgas, tomēr atrodamas atsevišķas detaļas par kauju aprakstiem. Tomēr, šiem darbiem ir viens trūkums - tie ir atspoguļoti subjektīvi, nepieminot partizānu vienību trūkumus un neveiksmes.

Runājot par Veckalniņa partizānu vienību, pētījumā par *2. Ventspils kājnieku kājnieku pulka* vēsturi¹⁴ ir atrodama daudzpusīga informācija. Šīs grāmatas nodaļā tiek dots ieskats partizānu vienības sākotnējā darbībā Liezēres apkārtnē, sīki aplūkotas sadursmes ar sarkanarmiešu nodaļām un partizānu pulciņu struktūru. Atšķirībā no citiem darbiem, šeit ir atspoguļotas problēmas partizānu darbībā.

Hugo Helmaņa grāmatā *Cīņā pret lieliniekiem, 1919.-1920.*¹⁵ ir nodaļas par Malienas partizāniem un Malienas bataljonu. Darbā atrodama nozīmīga informācija par Malienas partizānu veidošanos, sastāvu un aktivitātēm, kas ir reti sastopama citos izdevumos. Ir arī atsevišķa nodaļa par Malienas bataljonu, kas formējās no partizāniem. Šeit ir atrodama informācija par bataljona formēšanu un sadursmēm ar lieliniekiem.

Darbā ir izmantoti publikācijas izdevumi. Preses materiālos pamatā ir atrodama virspusīga informācija par darbā aplūkotajām neregulārajām karaspēka vienībām, taču atsevišķi raksti sniedz arī samērā detalizētu informāciju. Savukārt publikāciju izdevumos ir atrodama daudz lielāka informācija, kā arī bieži izdevumos ir sastopami raksti par kādu konkrētu vienību. Darbā aplūkotajos preses izdevumos ir daudz detalizētāka informācija par neregulārā karaspēka vienībām. No starpkaru perioda izdevumiem jāpiemin Paula Aleksandra Antena 1935. gada publikācijas izdevums *Militārais Apskats*, kurā viņš īsumā apraksta partizānu vienību un pulku darbību neatkarības kara laikā.

Vislielākais periodikā sastopamais rakstu daudzums ir par Latgales partizānu pulku - Latgales Vēstnesis, Aizsargs un Latvijas Kareivis. Lielākoties periodiskie izdevumi izdoti starpkaru periodā. Visvairāk sastopami pulkveža Arvīda Krīpena raksti periodiskajā izdevumā *Aizsargs un Latvijas Kareivis*. Lai gan šajos izdevumos virspusīgi ir aplūkota Latgales partizānu pulka izveidošanās, taču ir daudz objektīvas informācijas par pulka darbību un skaitlisko sastāvu 1919. gada vasarā un rudenī.

¹² Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005.

¹³ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 1940.

¹⁴ *2. Ventspils kājnieku pulks* : formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets.

¹⁵ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936.

Attiecībā uz literatūru, kas iznākusi pēc 1990. gada, ir atsevišķi autori, kuri visplašāk sniedz ieskatu par Latgales partizānu pulku. 1993. gadā tika publicēta grāmata *Latgales partizānu pulks: atmiņas un dokumenti*, kuru sastādījis Henrihs Logins¹⁶. Šajā grāmatā ir ļoti plašs informācijas klāsts tieši par Latgales partizānu pulku, kas sevī ietver pulku virsnieku atmiņas par kaujām, arhīva dokumentus, rakstus un avīžu publikācijas. Vēl viens nozīmīgs darbs, kurā tiek aplūkots Latgales partizānu pulks, ir Arvīda Šnepera grāmata *Latgales partizānu pulka kauju ceļš*¹⁷. Šī grāmata dod vēsturisko ieskatu par pulka darbību laika posmā no 1918. - 1922. gadam.

Vēsturnieka Ērika Jēkabsona darbā *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920* nodaļā "Latvijas bruņoto spēku partizānu vienības" ir nedaudz aplūkotas partizānu vienības un pulki. Sevišķi jāpiemin raksts par Augškurzemes partizānu pulku, kur ir pieminēta vērtīga informācija par Lietuvas karaspēka daļu sadarbību ar partizānu pulku.¹⁸

Jāpiemin arī neregulāro karaspēku vienību sadarbība ar kaimiņvalstīm, runājot par Augškurzemes partizānu pulku. Tas tiek aprakstīts *Latvijas Armija vēstures griežos*¹⁹ zinātniski praktiskās konferences materiālos, kuros tiek aplūkota Augškurzemes partizānu pulka sadarbība ar Lietuvas armijas Paņevežas grupu.

Viens no pētījumiem, kurš šajā darbā izmantots partizānu bruņojuma izpētei, ir Latvijas Kara muzeja izdota gadagrāmata²⁰. Pētījumā ir detalizēti aplūkoti ieroči, kurus izmantoja partizāni. Lai gan nav norādīts, kāda veida ieroči katrā vienībā un pulkā tika izmantoti, taču ir precīzi aplūkota ieroču specifika. Par cik partizāni bruņojumu sagādāja un veidoja paši, ir vērts aplūkot šo ieroču iegūšanas veidus.

¹⁶ Logins, H. *Latgales partizānu pulks: dokumenti un atmiņas*. [Balvi: b.i.], 1993.

¹⁷ Šnepers, A. *Latgales partizānu pulka kauju ceļš*. Balvu vēstures mākslas muzejs, 1993.

¹⁸ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920* Latvijas Mediji, 2017.

¹⁹ Sургailis, G. Lietuvas un Latvijas armiju sadarbība neatkarības cīņu gados. Latvijas armija, vēstures griežos: zinātniski praktiskās konferences materiāli, Rīgā, 1992. g. 5. novembrī.

²⁰ Gelderiņš, E. Latvijas Kara muzeja gadagrāmata XII. Latvijas Kara muzejs, 2011.

1. Neatkarības kara galvenie posmi, 1919. - 1920. gads

Lai izprastu partizānu vienību un pulku lomu, jāaplūko Neatkarības kara galvenie posmi no 1919. līdz 1920. gadam. Latvijas teritorijā no 1919. līdz 1920. gadam par varu cīnījās jaunizveidotā Latvijas Republika, Padomju Krievijas jeb latviešu lielinieki, Baltvācu elites, Vācijas intereses, kā arī Krievijas pretboļševiku spēki. Šie posmi ietekmēja partizānu pulku un vienību izveidi, darbības virzienu un situāciju visā Latvijas teritorijā, tāpēc vispirms ir svarīgi aplūkot notikumus no militārā un politiskā skatupunkta. Neatkarības kara galvenos posmus iedalīšu trīs nodaļās: pirmais posms – Militārā un politiskā situācija 1919. gada sākums – 1919. gada vidus, otrais posms – „Bermontiāde” no 1919. gada 8. oktobra līdz 1919. gada 3. decembrim un trešais posms - Latgales atbrīvošana no 1920. gada 3. janvāra līdz 1. februārim.

1.1 Militārā un politiskā situācija no 1919. gada janvāra līdz 1919. gada jūlijam

Militāri politiskā situācija Latvijas Pagaidu valdībai 1919. gada sākumā bija sarežģīta. To noteica dažādi politiskie faktori, kas pēc tam atspoguļojās militāri. Lai gan Pagaidu valdībai izpildvara un likumdevēja vara formāli bija izveidota, tomēr situāciju kontrolēja vācu okupācijas iestādes. Politiskās un militārās norises Latvijas teritorijā 1918. gada beigās spieda militāri sadarboties ar Vācu okupācijas iestādēm, kas neguva plašu atbalstu tautā²¹, tāpēc sākotnēji izdevās saformēt tikai četras rotas, kuru kareivju kopskaits bija 470 karavīri²². Jāpiezīmē, ka šīs latviešu militārās vienības ietilpa Landesvērā. Demoralizētā vācu armija, kā arī mazās latviešu vienības nebija spējīgas apturēt Padomju Latvijas armiju. Īsā laikā Padomju Latvijas armija ieņēma plašas Latvijas teritorijas, kas lika Latvijas Pagaidu valdībai pārcelties uz Liepāju. Padomju Latvija, kas formāli bija neatkarīga, patiesībā bija Padomju Krievijas ietilpstoša struktūra. Padomju Latvijas valdības vadītājs bija Pēteris Stučka.²³

Kas attiecas uz Latvijas Pagaidu valdības militāro situāciju 1919. gadā, O. Kalpaka 1. Atsevišķais latviešu bataljons²⁴ (vēlāk komandēja J. Balodis) janvārī un februārī kopā ar vācu vienībām turēja fronti pie Ventas un pakāpeniski guva panākumus. Šos panākumus veicināja Latvijas Pagaidu valdības izsludinātā mobilizācija un Padomju Latvijas armijas

²¹Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*, Daugava, 1967., 372. lpp.

²²Turpat, 379. lpp.

²³Jēkabsons, Ē. *Latvijas Valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920)*, Latvieši un Latvija II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – izcīnītā un zaudētā. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013., 264. lpp.

²⁴Turpat, 265. lpp.

pārorganizēšanās uz Igauniju, kur tā cīnījās arī pret Igaunijas nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. 1919. gada februāra sākumā Igaunijā tika formētas (pēc abu valstu līguma) paš aizsardzības vienības, kas vēlāk pārtapa par Ziemeļlatvijas brigādi, kuru komandēja Jorģis Zemitāns.

1919. gada aprīlī politiskā situācija starp Pagaidu valdību un Vācu militārpersonām ar Rīdigeru fon der Golcu priekšgalā pasliktinājās vēl vairāk. Šo situāciju pasliktināja vairāki Latvijas Pagaidu valdības politiskie un militārie lēmumi, piemēram, mobilizācija Liepājas teritorijā, zemes piešķiršanas jautājums un tuvināšanās sabiedroto spēkiem²⁵. Vācu militārpersonas ar vācu okupācijas atbalstu 1919. gada 16. aprīlī īstenoja bruņotu apvērsumu pret Latvijas Republikas Pagaidu valdību. Apvērsums gan nebija līdz galam izdevies, jo vairāki no Latvijas Pagaidu valdības locekļiem patvērās uz angļu tirdzniecības kuģa "Saratov". Pēc šī apvērsuma tika izveidota vēl viena provāciskā valdība ar mācītāju Andrievu Niedri priekšgalā. Landesvērā ietilpstošos latviešu spēkus un Ziemeļlatvijas brigādi apvērsums neietekmēja, un šie spēki palika lojāli Latvijas Republikas Pagaidu Valdībai.

Padomju Latvijas spēki 1919. gada pavasarī sāka sabrukt, kā rezultātā sākās masveida dezertēšana un pāriešana Igaunijas bruņoto spēku un Latvijas Landesvēra pusē. Padomju Latvijas demoralizācijas iemesli bija masveida mobilizācija, terors pret vietējiem iedzīvotājiem, un zemniekiem nepiešķirot zemes, tā vietā ieviešot dzimtbūšanu laiku klaušas²⁶.

1919. gada 22. maijā vācu spēki ieņēma Rīgu, un brūkošā Padomju Latvijas armija ar valdību atkāpās uz Latgali. Vācu spēki gan nedodas tālākā ofensīvā pret Padomju Latvijas armiju, bet dodas pret Igaunu un Latviešu spēkiem. Konflikts ar Igaunu un Latviešu vienībām pārtop par vairāku dienu smagām kaujām, kā rezultātā latviešu un igauņu spēki sakauj vācu vienības. Ar šo sakāvi beidza pastāvēt A. Niedres provāciskā valdība, un Latvijas Pagaidu valdība mierīgi atgriezās Rīgā. 1919. gada jūlijā Rīgā Ziemeļlatvijas brigāde un 1. Atsevišķā latviešu brigāde apvienojās vienotā armijas virspavēlniecības štābā, no kā izveidojās trīs, un vēlāk četras divīzijas (Kurzemes, Vidzemes, Latgales un vēlāk Zemgales)²⁷.

²⁵Jēkabsons, Ē. Latvijas Valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920), Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013., 265. lpp.

²⁶Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967, 264. lpp.

²⁷Jēkabsons, Ē. Latvijas Valstiskuma militārpolitiskā izveide un nostiprināšanās (1918-1920), Latvieši un Latvijas II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas Valsts – izcīnītā un zaudētā. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013., 268. lpp.

1.2 Cīņa pret Bermonta karaspēku

Pēc uzvaras Cēsu kaujās 1919. gada jūlijā, vācu spēkiem, pēc Strazdmuižas pamiera noteikumiem, bija jāatiet uz Zemgali, kur bija jāsaņem evakuācijai uz Vāciju. Tomēr vācu spēki vilcinājās ar evakuācijas darbiem, ar mērķi atsākt cīņu par Vācijas impērijas teritoriālā veseluma atjaunošanu²⁸. 1919. gada augustā vācu spēkiem pievienojās Rietumkrievijas brīvprātīgās armijas komandieris Pāvels Bermonts - Avalovs. Ģenerālis Rīdigers fon der Golcs 1919. gada 21. septembrī noslēdza līgumu ar pulkvedi Pāvelu Bermontu – Avalovu, saskaņā ar kuru civilpārvalde tiek nodota Pāvelam Bermontam, bet Latvijas teritorijā dislocētie spēki formāli pārgāja Rietumkrievijas brīvprātīgo armijas pakļautībā²⁹. Tās nozīmēja, ka visi ģenerāļa Rīdiger fon Golca komandētie spēki pārgāja pulkveža Pāvela Bermonta – Avalova armijā. 1919. gada 8. oktobrī Bermonta spēki sāk uzbrukumu Rīgai, lai iznīcinātu Latvijas un Igaunijas pagaidu valdību un pievienotos N. Judeņiča Krievijas ziemeļu brīvprātīgo armijai, lai gan Judeņičs protestēja pret P. Bermonta plāniem un uzskatīja P. Bermontu-Avalovu par nodevēju³⁰.

Uzbrukums Rīgai tika apturēts ar lielām grūtībām, un P. Bermonta armiju izdevās apturēt uz Daugavas upes līnijas. Vairāku mēnešu laikā notika daudz sadursmes starp Latvijas bruņotajiem spēkiem un P. Bermonta armiju. Šīs smagās sadursmes prasīja lielu spēku pievilkšanu arī no austrumu frontes. Ar sabiedroto (franču – britu) karakuģu un igauņu bruņuvilcienu artilērijas atbalstu sākās Pārdaugavas atbrīvošana. Ar šo spēku palīdzību Latvijas armija pārgāja uzbrukumā un 11. novembrī tika atbrīvota Pārdaugava. 21. novembrī turpinot uzbrukumus, tika atbrīvota Jelgava un novembra beigās jau visa Latvijas teritorija.

1.3 Latgales atbrīvošana

Trešais un pēdējais posms bija Latgales atbrīvošana no Padomju Latvijas jeb latviešu lieliniekiem. Šajā posmā liela nozīme bija attiecībām ar kaimiņvalstīm, kuras spēlēja svarīgu lomu Latgales atbrīvošanā. Galvenokārt šīs attiecības veidojās ar Poliju un Lietuvu, jo Igaunija 1920. janvārī bija uzsākusi pamiera sarunas un līdz ar 1920. gadu atstāja Ziemeļaustrumvidzemes daļu.

²⁸ Jēkabsons, Ē. Latvijas valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920), Latvieši un Latvija II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas Valsts – izcīnītā un zaudētā. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013., 270. lpp.

²⁹ Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967., 509. lpp.

³⁰ Jēkabsons, Ē. Latvijas valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920), Latvieši un Latvija II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas Valsts – izcīnītā un zaudētā. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013., 270. lpp.

Austrumu fronte jau bija izveidojusies 1919. gada pavasarī – vasarā, bet konflikts ar vācu vienībām un Bermontiāde bija aizkavējusi frontes tālāko ofensīvu veidošanos. Padomju Latvijas (faktiski jau Padomju Krievijas) bruņotie spēki pēc atkāpšanās bija demoralizēti un tikai ar 26. jūniju pārorganizējas vienā divīzijā, lai gan Padomju Krievijas militārās situācijas iespaidā netika veiktas lielas ofensīvas Latgales frontē³¹. Pēc Bermonta armijas likvidēšanas austrumu frontē pieauga Padomju Krievijas spiediens, tika piesaistīti jauni spēki un veikta organizēšanās. Viens no Padomju Krievijas spiediena iemesliem un lielu spēku piesaiste Latgalē bija Igaunijas izstāšanās no Konflikta ar Padomju Krieviju³². Līdz ar to bija pēc iespējas ātrāk jāatbrīvo Latgale.

Latvijas armija bija smagi cietusi pēc kaujām ar Bermonta spēkiem un līdz ar Igaunijas izstāšanos no kara bija nepieciešamība meklēt sabiedrotos. Polijas un Lietuvas spēki Latvijas teritorijā Ilūkstes apriņķī jau pastāvīgi cīnījās ar Padomju Krieviju kopš 1919. gada vasaras ar nodomu iedalīt šīs teritorijas sev. Pēc neveiksmīgām sarunām ar Lietuvas valdību, kur Lietuva pieprasīja gan teritorijas, gan apsvēra atbalstīt cīņu pret Poliju vairāk nekā Padomju Krieviju³³, militārā sadarbība tika veidota ar Poliju, kas bija piekāpīgāka. 1919. gada decembrī Latvijas armijas virspavēlniecība noslēdza militāru līgumu ar Polijas armiju. Jāpiezīmē, ka līgums paredzēja, ka militārās operācijas vadīs Polija³⁴.

Karadarbība sākās 1920. gada janvārī, un dažās dienās Polijas armija jau bija ieņēmusi Daugavpili. Līdz 6. janvārim poļi bija ieņēmuši teritorijas no Krāslavas līdz Višķiem. Latvijas armija vairāk koncentrējās uz Ziemeļlatgali, jo tā bija vājāk nosepta. Līdz 12.-13. janvārim izdevās atbrīvot Preiļus, un iesākās uzbrukums Abrenei³⁵. 20. janvārī sākās Rēzeknes ieņemšana, kur politisku iemeslu dēļ poļi nepiedalījās³⁶. Līdz pat janvāra beigām tiek ieņemtas atlikušās Latgales daļas.

Pamiera noslēgšana sākās slepeni jau 1920. gada janvārī, kur uz Maskavu tika sūtīta delegācija³⁷. Latvijas Republikas un Padomju Krievijas pamiers slepenībā stājās spēkā 1. februārī.

³¹ Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967., 568. lpp.

³² Turpat, 568. lpp.

³³ Jēkabsons, Ē. *Latvijas Valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920), Latvieši un Latvija II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – izecīnītā un zaudētā*. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013.

³⁴ Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967., 569. lpp.

³⁵ Turpat,

³⁶ Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967., 573. - 574. lpp.

³⁷ Turpat, 575. lpp.

2. Vidzemes partizānu vienības

Vidzemē, Padomju Latvijas ieņemtajās teritorijās, pakāpeniski izveidojās divas partizānu vienības. Viena no tām bija ltn. Artūra Veckalniņa komandētā partizānu vienība, bet otra bija Malienas partizānu vienība, jeb vēlāk Malienas bataljons. A. Veckalniņa partizāni darbojās centrālvidzemē, bet Malienas partizāni atradās Austrumvidzemē. Abas partizānu vienības tiks aplūkotas apakšnodaļās.

2.1 Veckalniņa partizānu vienības izveide 1919. gada sākumā

Veckalniņa partizānu vienība ir viena no pirmajām, kas aktīvi uzsāk cīņu pret Padomju varu Vidzemē 1919. gada pavasarī. Pirmie atklātie uzbrukumi sākas jau ar 1919. gada martu un turpinās līdz pat Padomju varas sagrāvei maijā – jūnijā. Partizāni sākotnēji darbojas atsevišķi, tomēr no viņiem izvēršas līderis – Artūrs Veckalniņš, kas apvieno centrālvidzemē visus esošos partizānu pulciņus.

Pirms tiks sniegts ieskats vienības izveidē, vēlētos apskatīt arī ltn. Artūra Veckalniņa dzīvesgājumu, liekot akcentu uz militāro pieredzi. A. Veckalniņš ir dzimis 1889. gada 7. martā Madonas apriņķa Mēdzules pag. Līdz Pirmajam pasaules karam strādājis par mežkopi Liezēres muižā. Artūra Veckalniņa militārās gaitas sākās ar Pirmo pasaules karu, kur viņš bija 3. Kurzemes latviešu bataljonā no 1916. līdz 1917. gadam, piedalījās kaujās Rīgas frontē – pie Ikšķiles, Nāves salas un Ložmetējkalnā. 1917. gadā aktivizējoties lieliniekiem latviešu pulkos, devies atvaļinājumā. 1918. gadā pārcēlies uz Krieviju, kur strādājis par meža pārvaldnieku, kā arī iesaistījies pretlielinieciskajā organizācijā. Pēc organizācijas atklāšanas bija spiests doties uz vācu okupēto Latvijas teritoriju, kur vēlāk ienākot Padomju Latvijas spēkiem, uzsācis partizānu pulciņu organizēšanu Liezēres apkārtnē³⁸. Apskatot A. Veckalniņu, redzamas vairākas iezīmes, kas ir svarīgs kodols partizānu vienības izveidē. Viena no šīm iezīmēm ir Veckalniņa nostāja pret lieliniekiem. Otra, savukārt, ir viņa militārā pieredze. Trešā un visbūtiskākā iezīme ir Veckalniņa zināšanas par Liezēres apvidu.

Partizānu pulciņi ir veidojušies pakāpeniski un līdz ar to nevar precīzi noteikt partizānu vienību veidošanās sākumu, taču atsevišķi avoti dod ieskatu par partizānu veidošanās priekšvēsturi. Voldemārs Vecozols rakstā “Zem Latvijas karoga” ir minējis, ka lielu daļu partizānu pulciņus sākotnēji ir sastādījuši bijušie cara armijas virsnieki³⁹. Arī citos izdevumos ir līdzīga atsauce uz šo faktu, kas nozīmēja, ka bijušie cara armijas virsnieki, kas

³⁸ LVVA, 5601. f., 1. apr., 6819. l., 1.–19. lp. (A. Veckalniņa dienesta gaitu saraksts)

³⁹ Vecozols, V. Zem Latvijas Karoga. Lāčplēsis, 1971.

bija palikuši Vidzemē, veidoja partizānu kustības kodolu. Arī arhīva dokumentos Lāčplēša Kara ordeņa domē aplūkotie apbalvojumu saņēmēju skaitā par piedalīšanos “zaļajā armijā” ir atrodamas personas, kuras ir dienējušas cara armijā pirms Pirmajā pasaules kara. Kā vienu no šādām personām jāpiemin Pēteri Jankavu, kurš dienējis 115. kājn. pulka Rīgā no 1906.–1907. gadam, mobilizēts jau 1914. gadā, un līdz 1917. gadam piedalījies vairākās kaujās⁴⁰.

Lai gan atklātās kaujās pret lieliniekiem šie aktīvisti nevarēja iziet, tomēr 1919. gada februārī A. Veckalniņš izvērta aģitāciju pret Padomju varu. Kad miliči esot centušies viņu arestēt, A. Veckalniņš izvilcis revolveri un miliči ātri vien izklīduši⁴¹.

Partizānu aktivitātes parādās 1919. gada martā, kas liecina, ka apstākļi nav bijuši pietiekami labvēlīgi, lai uzsāktu atklātu pretošanos, respektīvi, iziet uzbrukumā. Jāņem vērā arī laikapstākļu faktors, jo janvāra un februāra mēnešos ziemas bija pietiekami bargas, kā arī dziļais sniegs būtu traucējis partizānu darbībām.

Viens no galvenajiem iemesliem partizānu aktivitātēm bija Padomju Latvijas neveiksmīgā saimnieciskā darbība un terors. Tas bija strauji vecinājis neapmierinātību lielai daļai iedzīvotāju, it sevišķi viensētu saimniecībās, kas savukārt pievienojās vai atbalstīja partizānus. Partizānu kustību veicināja arī Padomju Latvijas veiktās mobilizācijas, it sevišķi 1919. gada marta mēnešos, uz kurām bieži neviens pat neieradās un slēpās mežos. Partizāni sāka iedalīties pēc pagastu vai vietu nosaukumiem un tās sākumā aptvēra Liezēri, Cesvaini, Dzelzavu, Jaungulbeni, Druvienu un citas Vidzemes daļas⁴².

1919. gada martā – aprīlī partizānu skaits bijis aptuveni 370 partizānu.⁴³ A. Veckalniņš tik lielu vienību bija sadalījis mazās vienībās pa 15-30 vīru katrā nodaļā, kā arī izstrādāja obligātus noteikumus visām nodaļām – grupu vadītājus, segvārdus, pienākumus u.c.⁴⁴ Pēc Rīgas krišanas ir novērojamas arī citas partizānu aktivitāšu vietas, piemēram, Ērgļu un Vecpiebalgas rajonos, kur arī parādās vairāki uzbrukumi Padomju Latvijas spēku vezumniekiem 1919. gada maija beigās⁴⁵.

Sastāvs un bruņojums. Pētot Veckalniņa partizānu vienības izveidi, nedrīkst aizmirst sastāvu. Par partizānu vienības centru bija kļuvusi Liezēre, kas ir diezgan loģiski, ņemot vērā, ka tā ir A. Veckalniņa dzimtā puse. Aplūkojot Lāčplēša Kara ordeņa domes sarakstu, var atrast aptuveni 11 personas, kuras saņēmušas ordeni par karošanu “zaļajā armijā”

⁴⁰ LVVA, 1304. f., 1. apr., 578. l. (P. Jankava), 5. lpp.

⁴¹ 2. *Ventspils kājnieku pulks* : formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. - Liepāja, 2. Ventspils kājnieku pulka izdevums, 1936.

⁴² Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture. I.* Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005. 283. lpp.

⁴³ Turpat,

⁴⁴ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados.* Rīga, 1940., 131. lpp.

⁴⁵ Partizānu piemiņas zīmes atklāšana svinības Ērgļos. Latvijas kareivis, 1939.05.23., 4. lpp.

respektīvi Veckalniņa partizānu vienībā⁴⁶. Liela daļa no šīm personām nāca no Liezēres, piemēram, brāļi Tirzīši (Jānis un Arnolds), Kārlis Cerbuks, Teodors Ludris u.c. Interesanti, ka katram bijusi arī sava pakāpe partizānu vienībā, kas liecina par hierarhiju Veckalniņa partizānu vidū. Tomēr ne tikai arhīva dokumentos ir atrodamas liecības par partizānu sastāvu, bet arī periodika. “Daugavas Vanagu Mēnešrakstos” Roberts Apenītis rakstā “Zaļie” ir sniedzis informāciju par partizānu sastāvu. Tur tiek minēts, ka zem Veckalniņa “Virspavēlniecības” pakļāvās Kraukļu grupas vadītājs mežsargs K. Tauriņš, Grašu pagasta “Purvagales” saimnieka Jāņa Stīprā grupa⁴⁷. Citviet ir pieminētas grupas, bet atsauces uz grupu līderiem nav.

Izveidošanās sakarā svarīgi ir pieminēt partizānu galvenos palīg līdzekļus – bruņojumu. Partizāni šajā gadījumā piegāja ar radošumu un zināšanām, jo, bieži trūkstot bruņojumam, ieroči tika pašdarināti. Ieroči tika darināti no visvisādākām detaļām, sākot no signālpistolēm līdz pat medību ieroču detaļām⁴⁸. Lai gan tieša ieroču uzskaitē nav zināma, jo tas apdraudēja pašus partizānus, tomēr ir saglabusies informācija par šo ieroču specifiku Latgales un Vidzemes partizānu vidū⁴⁹. Partizāni lielākoties izmantoja īsstrobrenes vai apgriezta stobra, vai laidenes ieročus, pamatā vītņstobra ieročus. Lielākās problēmas partizāniem sākotnēji sagādāja munīcija, it sevišķi karabīnes tipa, jo pie ieroču veidiem vajadzēja piemeklēt konkrētu kalibru. Iespējams, kādam bija arī gludstobra bise, bet tās šaušanas attālums bija diezgan limitēts (30 - 40 m), un līdz ar to tika dota priekšroka vītņstobra ieroču tipiem, kas bija arī precīzāki.

2.2 Veckalniņa partizānu kaujas ar lielniekiem 1919. gada martā – maijā

Veckalniņa partizānu darbības 1919. martā. Šajā nodaļā apskatītas Veckalniņa partizānu vienību sadursmes un kaujas ar lielniekiem.

Partizānu galvenais mērķis bija vājināt Padomju Latvijas varu, un, lai to izdarītu, bija jāuzbrūk varas orgāniem, kas šajā gadījumā bija pagastu izpildkomitejas. Lai nodrošinātu kārtību savā pagastā (Liezērē), ltn. Artūrs Veckalniņš ar savu grupu veica uzbrukumu Liezēres izpildkomitejas pagastmājai ar mērķi iebaidīt vietējo varu, lai tā neveiktu represijas pret vietējiem iedzīvotājiem⁵⁰. Bieži izpildkomitejas vīriem tika nodotas zīmītes ar draudiem, lai netiek pielietots terors un vardarbība pret vietējiem iedzīvotājiem⁵¹. Pārējie

⁴⁶ LVVA, 1304. f., 1. apr. (Lāčplēša Kara ordeņa dome)

⁴⁷ Apenītis, R. Daugavas Vanagu Mēnešraksts. 35. lpp.

⁴⁸ Gelderiņš, E. Latvijas Kara muzeja gadagrāmata XII. Latvijas Kara muzejs. 2011.

⁴⁹ Turpat,

⁵⁰ Apenītis, R. Daugavas Vanagu Mēnešraksts. 35. lpp.

⁵¹ Apenītis, R. Ar Latvijas vārdu sirdis... Lāčplēsis, 1976.

partizānu vienības mērķi veidojās pakāpeniski pēc situācijas, un viens no šiem mērķiem bija pati partizānu organizēšanās. Tika uzturēti sakari starp partizānu vienībām tās darbības rajonos. Par sakaru uzturēšanu un ziņu pieņemšanu velētos pieminēt Roberta Apenīša atmiņas, kurš pats gan apgalvo, ka nav pieslēgjis nevienai grupai, bet vajadzības gadījumā attiecīgās ziņas nodevis no vienas grupas otrai⁵². Atmiņās minēts: “Grupas nebija lielas, no divām līdz sešām personām, bet bija tā noorganizēts, ka vajadzības gadījumā tās neilgā laika varēja apvienoties. Priekš tam bija tie talcinieki – ziņneši”⁵³. Sakaru uzturēšanai tika piesaistīti vietējie iedzīvotāji, kas pārsvarā bija veci cilvēki vai bērni⁵⁴.

Pēc organizēšanās, ltn. A. Veckalniņš uzsāka ambiciozu plānu, kas balstījās uz Padomju Latvijas spēku frontes sabrukumu Kurzemē un drīzu Rīgas krišanu. Šajā plānā ietilpa arī visu pagastu izpildkomiteju padzīšana, un pēc tam sekojoša partizānu nodaļu pulcēšanās, lai kopējā gājienā Gulbenes – Rīgas dzelzceļa maršrutā dotos uz Rīgu.⁵⁵ Uzbrukumā Liezēres izpildkomitejai tika sagūstīti arī pāris lielinieki, kurus A. Veckalniņš lika apsargāt A. Zemniekam un vajadzības gadījuma tos nošaut un pašam iebēgt mežā⁵⁶. Taču 1919. gada 22. martā baumas par Rīgas krišanu izrādījās nepatiesas, un pēc pagastu izpildkomiteju padzīšanas, gājieni izjauca Padomju Latvijas spēku nodaļa, kurā ietilpa aptuveni 200 vīru. Jāpiebilst, kas bez tās tika manītas vairākas citas nodaļas.⁵⁷ Ltn. A. Veckalniņš sadalīja partizānus mazākās grupās un turpināja sadursmes ar soda ekspedīcijām. Pirmās sadursmes notiek jau 1919. gada 23. martā pie Kraukļu muižas, taču lielākas sadursmes notika uz Cesvaines – Jaunpiebalgas ceļa pie Silozolu mājām Kraukļu pagastā, un Lēģeru mājas⁵⁸.

Kārlis Ūdentiņš ir viens no partizāniem, kas saņēma Lāčplēša Kara ordeni par varonības izrādīšanu kaujās pie Silozolu mājām. Apšaudes laikā, partizānu kaprālis K. Ūdentiņš pielīdis pie ienaidnieka ložmetēja, nošāvis ložmetējnieku, tādējādi palīdzot gūt uzvaru⁵⁹. Par kaujām pie Silozolu mājām ir vēl viens avots, kas sniedz ieskatu kaujās ar lieliniekiem. Jānis Šķērstiņš bija viens no dalībniekiem, kas atceras stāstīt: „Par to Silasētu un Lēģeru kauju nav ko daudz stāstīt, tā bija tukša pulvera kūpināšana. Vari iedomāties – Lēģeros bijām 11 cilvēku, bet sarkano uzbrucēju pāri simtam ar pāris ložmetējiem...”⁶⁰.

⁵² Apenītis, R. Ar Latvijas vārdu sirdīs... Lāčplēsis, 1976.

⁵³ Turpat,

⁵⁴ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20. gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 1940., 134. lpp.

⁵⁵ Caunītis, O. *Zaļais Artūrs*. Lāčplēsis, 1958.

⁵⁶ 2. *Ventspils kājnieku pulks*: formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. - Liepāja, 2. *Ventspils kājnieku pulka* izdevums, 1936.

⁵⁷ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa. 1940., 134. lpp.

⁵⁸ Turpat, 133. lpp.

⁵⁹ LVVA, 1304. f., 1. apr., 1592. l. (Kārlis Ūdentiņš), 2. lp.

⁶⁰ Apenītis, R. Ar Latvijas vārdu sirdīs... Daugavas Vanagu Mēnešraksts, 1976.

Kaujas pie Silozolu mājām liecināja gan par partizānu spēju noturēties pret daudz lielāku pārspēku, gan par lielinieku centieniem apspiest nemierus.

Pēc šādu kauju intensitātes bija acīmredzams, ka Padomju vara centīsies iznīcināt partizānu kustību Vidzemē. Tika sūtītas vairākas soda ekspedīcijas, lai varētu Vidzemes vidienē “izķemmēt” mežu un sagūstīt partizānus. Arī uz kopējā fona Padomju vara sāka pievērst lielu uzmanību centrālvidzemei. 1919. gada 28. martā iekšlietu komisārs J. Lencmanis LKP CK sēdē ziņoja, ka Malienā notikušas „sīko balto sacelšanās”⁶¹. Arī lokāli Veckalniņa partizāni, it sevišķi pats A. Veckalniņš, iemantoja neaizskaramību. Drīz vien par A. Veckalniņu tika izsludināta atlīdzība, kur tika solīti ap 600 000 rubļu par dzīvu vai beigtu⁶². Sevišķi soda ekspedīcijas un regulāro armijas daļu piesaiste notika pēc partizānu uzbrukumiem Mēdzūles muižai un Cēsīm.

Partizāni ne tikai sekmīgi aizstāvējās pret Padomju varas soda ekspedīcijām, bet arī veiksmīgi uzbruka. 1919. gada aprīļa beigās un maijā Veckalniņa partizāni veica divus lielus pārdrošus uzbrukumus Mēdzūlas muižai un Cēsīm.

Uzbrukums Mēdzūlas muižai. Mēdzūlas muižā 1919. gada aprīļa beigās maija sākumā bija ieradusies aptuveni 200 sarkanarmiešu liela soda ekspedīcija ar 2 ložmetējiem⁶³. Mēdzūlas muižā atradās cietums ar aptuveni 50 - 70 apcietinātajiem, no kuriem lielai daļai draudēja nāves sods. Lai partizāni varētu atbrīvot cietumu, uzbrukumā tika sakopoti ap pieciem pulciņiem, bet tādēļ, ka daži pulciņi nebija saņēmuši ziņu, uz uzbrukumu ieradās tikai divi pulciņi. Tas nozīmēja, ka kopējais partizānu skaits bija 18 vīri. Lai Veckalniņa partizāni kompensētu savu partizānu mazo skaitu, tika izstrādāts plāns. A. Veckalniņš nosūtīja divu vīrus otrpus muižai, likdams apšaudīt ienaidnieku, un tiklīdz ienaidnieki tiem sāka sekot, mērķis bija sarkanarmiešus novirzīt pēc iespējas tālāk no muižas. Tas bija radījis nelielu apjumu sarkanarmiešu vidū, un liela daļa ar steigu sekoja partizāniem. Šī taktika izrādījās ļoti veiksmīga un partizāni bija ieguvuši liela kara laupījumu. Kaujā ar īpašu varonību izcēlās leitnants – partizāns J. Tirzītis, kurš pirmais ielēca pa logu, atņēma ienaidniekam ložmetēju un veica uzdevumu bez zaudējumiem⁶⁴.

Uzbrukums Cēsīm jeb Cēsu cietumam. Lielākā partizānu operācija un uzbrukums notika Cēsīs 1919. gada 14. maijā. Par šo uzbrukumu ir daudz minētas periodikas. Veckalniņa partizāni bija labi izplānojuši uzbrukumu, jo pirms akcijas partizāni bija sazinājušies ar Cēsu iedzīvotājiem un ieguvuši sev piekritējus. Piekritēju skaits tiek minēts

⁶¹Šiliņš, J. *Padomju Latvija 1918–1919* Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 2013., 193. lpp.

⁶²Apenītis, R. *Zaļie. Daugavas Vanagu Mēnešraksts*, 1968.

⁶³Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gadus*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 1940., 133. lpp.

⁶⁴LVVA, 1304. f., 1. apr., 1568. l. (Jānis Tirzītis)

līdz 30 cilvēkiem, un viņu uzdevums bija novērst Padomju varas vīru uzmanību.⁶⁵ Paši partizāni arī gatavojās šim uzbrukumam, dabūjot attiecīgās nozīmītes un sarunājot šķūtniekus.⁶⁶ Tika veikta arī neliela diversija, lai varētu samazināt karaspēku daļas Cēsīs. Netālu no Cēsīm A. Veckalniņš saviem vīriem bija licis pieslēgties Cēsu - Piebalgas telefona līnijai, un ziņot Cēsu garnizona priekšniekam, ka pie Nēķenes pagasta ielenkti partizāni, un, lai steidzīgi sūtīt papildspēkus⁶⁷. Ar šādu manevru Veckalniņš bija samazinājis ienaidnieku skaitu, taču Cēsīs vēl bija kazarmas, kur atradās satiksmes bataljona rota. Daži no šīs rotas karavīriem pievienojās partizāniem, kā arī 10 vīri no 4. pulka 3. bataljona ložmetēja rotas.⁶⁸ Partizāni ar saviem atbalstītājiem ieņēma Cēsu kara nodaļu, pasta un telegrāfa telpas, kā arī milicijas iecirkni. Galvenokārt tika ieņemts Cēsu cietums, kur cietuma pārzinim F. Kalniņam partizāni uzstāja atbrīvot visus ieslodzītos⁶⁹. No cietuma atbrīvoti aptuveni 212 līdz 214 cilvēki⁷⁰. Tomēr Veckalniņa partizāniem neizdevās ieņemt visu pilsētu, jo uzbrukuma sākumā milicijas iecirknis bija paguvjis brīdināt Cēsu izpildkomiteju un 1. Padomju Latvijas strēlnieku divīzijas štābu. 14. maija rītā karaspēks bija ielencis daļu pilsētas, un partizāni ar saviem atbalstītājiem ielu cīņās atkāpās. Tikai daļai no atbrīvotājiem izdevās ar partizāniem izkļūt no pilsētas. Partizāni neiztika arī bez zaudējumiem. Otto Strantmanis pēc piedalīšanās cietuma ieņemšanā, varonīgi pārlēkdams sētai, nošāva 3 apsargus, palīdzot partizāniem iekļūt cietumā⁷¹. Ieguvis ievainojumus cīņās, paliekot ar partizāniem ierindā, O. Strantmanis krīt ielu kaujās pret sarkanarmijas daļām⁷².

Pēc uzbrukuma Cēsīm Padomju vara pastiprināja spēkus centrālvidzemē. Liezēres muižā parādījās 2 sarkanarmijas pulki, aptuveni 500 kājnieku. Tika uzsākta sistemātiska partizānu apkarošana. Tika izlikti vairāki posteņi, apstādināta vietējo iedzīvotāju kustība un šī iemesla dēļ daļa Veckalniņa partizānu pārvietojās uz citiem rajoniem. Tomēr, kā jau zināms, 1919. gada maija beigās lielinieku frontē notika pilnīgs sabrukums, un daudzas sarkanarmiešu daļas kopā ar Padomju varas valdību atkāpās uz Latgali.

⁶⁵ Caunītis, O. Zaļais Artūrs. Lāčplēsis, 1958.11.01.

⁶⁶ Turpat,

⁶⁷ Tenisons, M. Treji Vārti. Cēsis, 1987.05.01.

⁶⁸ Šiliņš, J. *Padomju Latvija 1918–1919*. Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 2013., 193. lpp.

⁶⁹ Pēc nemieru apspiešanas F. Kalniņš revocionāru tribunālos tika sodīts ar nāvi.

⁷⁰ Caunītis, O. Zaļais Artūrs. Lāčplēsis, 1958.11.01

⁷¹ Otto Strantmanis vēlāk par kaujām Cēsīs saņēma Lāčplēša Kara ordeni, nebūdams Latvijas armijā.

⁷² LVVA, 1304. f., 1. apr., 1475. l. (Otto Strantmanis)

2.3 Veckalniņa partizānu vienības darbība maijā un jūnijā

Kopējā militārā situācija Padomju varai bija kritiska un tā atradās uz sabrukšanas sliekšņa. Pēc Rīgas krišanas 1919. gada 22. maijā notika masveida Padomju Latvijas spēku atkāpšanās uz Latgali. Sarkanarmieši atkāpās haotiski, un ne tikai pa lielceļiem, bet arī pa maziem meža celiņiem. A. Veckalniņš šo brīdi izmantoja, lai vājinātu dezorganizētās sarkanās armijas daļas un veicinātu tās ātrāku atkāpšanos no Vidzemes. Veckalniņa partizāni šajā laikā uzsāka ceļu segšanu, un, lai partizāni varētu sekmīgāk segt ceļus, partizāni sadalījās 4-5 cilvēku grupās. Partizāni ievērojami traucēja un pat sekmīgi uzbrukuma atejošajām kolonām. Lielākie uzbrukumi notika pie Jaunpiebalgas – Liezēres, Liezēres – Cescvaines un Mēdzūlas – Madonas lielceļiem⁷³. Sadursmēs bieži vien partizānu skaits bija stipri mazāks, nekā pretiniekam, vienu no šādām ainām var pieminēt sadursmi pie Kurmjiem (Liezēres pagastā). A. Veckalniņš ar diviem partizāniem uzbruka 20 – 30 lielai sarkanarmiešu jātnieku vienībai, partizāni bija pārsteiguši sarkanarmiešus, un ieguvums bija 1 kav. zirgs un 2 šautenes⁷⁴. Bieži partizāni vienkārši apturēja kolonas, lika uzrādīt dokumentus, un ja dokumentos bija ierakstīts mobilizētais, tad palaida vaļā, bet ja komunisti vai brīvprātīgais, tad nošāva⁷⁵. No šiem uzbrukumiem tika iegūts ievērojams kara trofeju skaits, kas tika noslēpts mežā un vēlāk nodots Piebalgas komandantūrai⁷⁶. Lai gan šīs operācijas ir šķietami sekmīgas, tomēr bija atsevišķas epizodes, kur partizāni pildot A. Veckalniņa pavēles uzbrukumos bija nesekmīgi. Šāds atgadījums notika Ērgļos, kad A. Veckalniņš bija izsniedzis Ērgļu partizāniem sprāgstvielas un licis tiem uzspridzināt tiltu pāri Ogrei⁷⁷. Partizāni to bija izpildījuši un tā rezultāta pēc neveiksmīga uzbrukuma krita 2 partizāni un 1 tika ievainots⁷⁸.

Pēc Padomju armijas atiešanas un saziņas ar Latvijas armijas regulārajām vienībām, A. Veckalniņš ar saviem partizāniem sastāda Cescvaines komandantūru⁷⁹. Lai gan tehniski Veckalniņa partizāni beidz pastāvēt kā aizmugures vienība, taču partizāniskās taktikas tika izmantotas sarkanarmiešu bandu ķeršanā.

Izveidojoties sakariem ar Latvijas armijas regulāro karaspēku, ltn. A. Veckalniņš ar partizāniem turpina darbību Vidzemes vidienē, apkarojot palikušās sarkanarmiešu bandas.

⁷³ 2. *Ventspils kājnieku pulks*: formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. - Liepāja, 2. Ventspils kājnieku pulka izdevums, 1936.

⁷⁴ Turpat,

⁷⁵ Turpat, 263. lpp.

⁷⁶ LVVA, 5601. f., 1. apr., 6819. l., 1.–19. lp. (A. Veckalniņa dienesta gaitu saraksts)

⁷⁷ 2. *Ventspils kājnieku pulks*: formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. - Liepāja, 2. Ventspils kājnieku pulka izdevums, 1936., 263. lpp.

⁷⁸ Turpat,

⁷⁹ Turpat,

Pēc 1. Kurzemes divīzijas komandiera rīkojuma A. Veckalniņš tiek iecelts par 1. Kurzemes izlūka komandas, 3. Latgales eskadrona un Liezēres partizānu nodaļas komandieri⁸⁰. Veckalniņa partizāni galvenokārt nodarbojās ar lielinieku bandu vajāšanu, kas bija pakļūdušas Gulbenes – Cesvaines ceļā un Lubānas mežos⁸¹. A. Veckalniņš ar komandu, kur lielu daļu sastādīja viņa partizāni, apmetās Cesvainē, un kā galvenais uzdevums viņiem bija saņemt ziņas par konkrēto apvidu, doties uz turieni un apturēt lielinieku bandas⁸². Par šo laiku ir saglabājušies arī vairāki A. Veckalniņa ziņojumi 1. Kurzemes divīzijas komandierim. Viens no šādiem ziņojumiem rakstīts 1919. gada 30. augustā, kur A. Veckalniņš paziņo par veikto darbu, lielinieku bandām un noķerto komunistu skaitu⁸³. Taču šajā ziņojumā arī tiek izteikta neapmierinātība par piekomandētajiem virsniekiem, sevišķi šī kritika tiek pausta par leitn. Treimani, kurš nepildot A. Veckalniņa pavēles⁸⁴. Otrajā ziņojumā 1919. gada 9. septembrī, kurš attiecas uz jau iepriekšminēto leitn. Treimani, minēts par traģēdiju, kura notika viņa patvaļības dēļ. Kad 6 no rīta izlūku komanda devusies bez A. Veckalniņa ziņas gūstīt mežos klejojošos komunistus, leitn. Treimanis no tilta “sitis” zivis metot granātas ūdenī, un tā rezultātā satrupējušais tilts no sprādzieniem esot sabrucis un visi iekrituši upē⁸⁵. Šī incidenta rezultāta bojā gājuši 4 kareivji un 4 zirgi, pārējie esot spējuši izpeldēt malā⁸⁶.

Bermonta uzbrukumam laika 1919. gada oktobrī, leitnants Veckalniņš ar saviem partizāniem saņēma uzdevumu doties uz Jaunjelgavu. Jaunjelgavā, ienaidnieka aizmugurē, A. Veckalniņš ar saviem partizāniem, izmantojot partizānu taktikas, izcīna vairākas sekmīgas kaujas. Kaujā pie Taurkalnes Veckalniņa partizāni noturējās pret veselu rotu. Pēc vairākām sekmīgām sadursmēm ar Bermonta spēkiem, Veckalniņa partizāni tika iedalīti 2. Ventspils kājnieku pulkā.

⁸⁰ LVVA, 5601. f., 1. apr., 6819. l., 1.–19. lp. (A. Veckalniņa dienesta gaitu saraksts)

⁸¹ 2. *Ventspils kājnieku pulks* : formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. - Liepāja, 2. Ventspils kājnieku pulka izdevums, 1936. 264. lpp.

⁸² Turpat,

⁸³ LVVA 1515. 1. apr., 116. l., 30. lp. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumu par partizānu darbību Cesvaines apkārtnē u.c.)

⁸⁴ Turpat, 29. lp.

⁸⁵ LVVA 1515. 1. apr., 116. l., 30. lp. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumu par partizānu darbību Cesvaines apkārtnē u.c.)

⁸⁶ Turpat,

2.4 Malienas partizānu vienība

Šajā apakšnodaļā došu ieskatu par vēl vienu partizānu vienību, kura atradās uz Vidzemes – Latgales robežas. Jāpiezīmē, ka atšķirībā no Veckalniņa partizāniem, šo partizānu aktivitāte nav bijusi tik plaša un ietekmīga. Taču, Padomju Latvijas armijai atkāpjoties no Malienas, partizāni veiksmīgi uzbruka no slēpņiem, un 1919. gada vasarā dibinoties Malienas bataljonam, sastāda lielu daļu no bataljona sastāva.

Malienas partizāni atradās Meirānu un Lubānas rajonos. Šo pulciņu veidošanās pirmsākumi saistīti ar O. Kalpaku, kurš centās izveidot paš aizsardzības vienības savā dzimtajā pusē - Meirānos⁸⁷. Izveidošana gan neizdevās Padomju Latvijas spēku straujas ienākšanas Vidzemē un ieroču trūkuma dēļ.

Padomju vara bija pietiekami spēcīga līdz frontes sabrukumam 1919. gada maijā un šajā situācijā vietējie Malienas iedzīvotāji nevarēja uzsākt aktīvu pretošanos. Malienas partizāni aktīvu darbību sāk tikai pēc Rīgas krišanas 1919. 22. maijā, kad Padomju Latvijas armijas daļas atkāpjas caur Vidzemi. Partizānu grupiņas uzsāka aktīvu uzbrukumus sarkanarmiešu vezumniņu kolonām. 1919. gada maija beigās brūkošā sarkanarmija paralizēja arī Padomju varu, un veidojās nelielas varas vakuums. Latvijas regulārās vienības nebija sasniegušas Malienas apvidu, un tas veidoja nedrošu situāciju, tāpēc vietējie iedzīvotāji ņēma iniciatīvu savās rokās. Jāpiezīmē, ka sarkanās armijas atkāpšanās notika diezgan haotiski un dažas vienības noklīda un nodarbojās ar marodierismu, kas vēl ilgu laiku atradās Meirānu un Lubānas apkārtnē.

Šo varas paralīzi izmantoja vietējie iedzīvotāji, kas sāka pulcēties sava starpā, lai varētu pārspriest notikumus un uzsākt pretošanos, kā arī nodrošināt aizsardzību. Meirānu pagasta pretošanos uzsāka brāļi Dzirkaļi Arnolds un Jūlijs, kas tiekoties ar kaimiņiem, atrada piekritējus cīņai pret Padomju varu⁸⁸. Kā vēl viens no līderiem tiek pieminēts meirānietis Konrads Ērglis⁸⁹. Lielai daļai partizānu bija arī pietiekama militārā pieredze un daļa bija arī dienējusi cara armijā.

Tika izveidots arī primitīvs partizānu nodaļas sastāvs, kur par organizēšanu rūpējās Alfrēds Plāte un operatīvo daļu vadīja Jūlijs Dzirkalis⁹⁰. Tika veidoti uzsaukumi vietējo pagastu iedzīvotājiem un iecelti mežsargi par mantu sargāšanu⁹¹. Malienas partizānus

⁸⁷ Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005.

⁸⁸ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936., 124. lpp.

⁸⁹ Turpat,

⁹⁰ Turpat,

⁹¹ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936., 125. lpp.

iedalīja divos pulciņos, kur viena grupa atradās Meirānu apkārtnē, bet otra, tā saucamā “Lubānas nodaļa” - Zvidzienu rajonā⁹².

Pēc sarkanās armijas atkāpšanās uz Latgali, Malienas partizāni izveidoja sakarus ar Baloža brigādes Neatkarības bataljonu, kurš 1919. gada jūnijā ienāca Ērgļos. Malienas partizāni esot lūguši virsnieku atbalstu un ieroču apgādi. Lai izpildītu partizānu lūgumu, uz Meirāniem devies kpt. Jūlijs Ērglis ar vairākiem virsniekiem⁹³. 1919. gada jūlijā no Malienas partizāniem sāka formēt Malienas bataljonu, kuru komandēja kpt. Jūlijs Ērglis⁹⁴. No Meirānu un Lubānas partizānu nodaļām tiek saformēts Malienas bataljons, kurš regulārajā armijas tiek iekļauts 1. Liepājas kaujinieku pulkā 1919. gada 8. augustā.⁹⁵

2.5 Malienas partizānu aktivitātes 1919. gada pavasarī – vasarā

Malienas partizāni izrādīja vismazāko aktivitāti attiecībā pret citām partizānu vienībām un pulkiem Latvijas teritorijā 1919. gada pavasarī – vasarā. Darbības un aktivitātes ietekmēja vairāki faktori, piemēram, partizānu skaits, ieroču trūkums, kas šajā gadījumā bieži bija pat izšķirošs. Malienas partizānu aktivitātes parādījās tikai pēc Rīgas krišanas latviešu – vācu spēku rokās 1919. gada 22. maijā. Lai gan daži vīri slēpās mežos un purvos pirms sarkanās armijas sagrāves 1919. gada pavasarī, tomēr aktīvi uzbrukumi šajā reģionā nenotika. Pēc sarkanās armijas sabrukuma, Vidzemes lielceļi bija pilni ar dezorganizētām sarkanās armijas daļām un tas bija labs mirklis partizānu uzbrukumiem. Pirmais organizētais partizānu uzbrukums notika 4. latviešu padomju strēlnieku vezumnieku kolonai, kur tika iegūti karadarbībai vajadzīgie priekšmeti.⁹⁶

Organizētas partizānu grupas sāka parādīties Meirānu, Lubānas un Zvidzijas rajonos, kuras iedalījās divās nodaļās, aptuveni 40 vīru lielumā⁹⁷. Partizāni atradās nelielā varas vakuuma, jo Latvijas regulārās vienības nebija sasniegušas Malienas apvidu. Lai gan sarkanā armija bija atkāpusies, tomēr pastāvēja reāli draudi, ka tā varētu uzbrukt. Tuvākais sarkanarmiešu postenis atradās Varakļānos, kas bija 40 km no Meirāniem, tas nozīmēja, ka sarkanarmieši atradās pietiekami tuvu. Šim nolūkam partizāni uzsāka organizēties, un kā viena no aktīvākajām grupām darbojās Meirānos brāļu Dzirkaļu vadībā, kopā ar Konradu Ērgli⁹⁸.

⁹² Pulkvedis Antens, Partizāņu darbība Lubānas un Balvu rajonā, Militārais apskats. 1935.

⁹³ Līdaks, N. Malienas bataljons. Latvija Amerikā. 1959., 8. lpp.

⁹⁴ Turpat,

⁹⁵ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920*. Latvijas Mediji. 2017., 112. lpp.

⁹⁶ Turpat,

⁹⁷ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 136. lpp.

⁹⁸ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936., 124. lpp.

Notika izlūkošana, lai varētu noskaidrot aptuveno sarkanarmiešu daļu kustību. 1919. gada jūnija sākumā Meirānu muižā bija apmetusies Igaunu 8. kaujinieku pulka 7. rota, ar ko partizāni sadarbojās un pat ieguva nelielu atbalstu⁹⁹. Igaunu spēki bija ieņēmuši Aiviekstes kreiso krastu ap 60 km garu aizsardzības līniju un neitrālā joslā, starp sarkano armiju un igauņiem bija 20 km, ko ieņēma partizāni. Tika veiktas arī vairākas izlūkošanas operācijas kopā ar igauņiem. 1919. gadā pirms Vasarsvētkiem neliela partizānu jātnieku izlūku nodaļa, kopā ar igauņiem devās uz Teicijas krogu kādus 10 km no Varakļāniem. Teicijas krogā atradās 30 – 40 sarkanarmieši. Partizāni esot piejājuši klāt, atklājuši uguni, un sarkanarmieši haotiski esot atkāpušies uz Varakļānu pusi¹⁰⁰. Partizāni pēc tām turpinājuši izlūkošanu, veicot 25 km garu ceļa posmu. Partizānu rindas arī neiztika bez pirmā traģiskā zaudējuma. Pēc nelielas saķeršanās ar sarkanarmiešiem pie Borkovas, krita viens no partizānu līderiem Konrads Ērglis, kas bija pietiekami smags trieciens partizānu grupai¹⁰¹.

Augot partizānu pašpārlicībai, auga arī partizānu skaits, kas bija pieaudzis līdz 100 aktīviem dalībniekiem. Bija arī operatīvās daļas centri Cerpalniekos, Gotlība skolā, tomēr daļa vēl uzturējās Meirānos Gaigālos¹⁰². Bez partizānu skaita pieguma, no vietējiem pagastiem partizānu rindās pārnāca arī dezertējušie sarkanarmieši, kur daži atdeva bruņojumu un izklīda mājas, bet daži pievienojās partizāniem.

Savukārt formējot Malienas bataljonu, tika apvienotas 3. rotas, kur ietilpa: pirmā rota no Lubānas, otrā rota no Meirāniem un trešā tika veidota no Barkavas¹⁰³. Malienas bataljons bija nepārtrauktā formēšanās stadijā, mobilizējot cilvēkus un zirgus priekš neliela eskadrona¹⁰⁴. 1919. gada augusta sākumā ieradās 4. rota no Rīgas jaunformētājiem spēkiem.

2.6 Malienas bataljona izveide 1919. gada vasarā

1919. gada jūnijā Meirānos ieradās kpt. Jūlijs Ērglis un pēc apspriedes ar partizāniem, nolēma veidot militāru formējumu, vēlāk Malienas bataljonu. 1919. gada jūnijā konflikts ar vācu spēkiem bija apturējies sakaru starp Baloža brigādes daļām un tas nozīmēja, ka oficiāli formēšanu nevarēja uzsākt. Taču kapt. J. Ērglis griezās pie austrumu frontes pavēlnieka pulkv.-ltņ. J. Puriņa, kas deva savu atļauju formēt Malienas bataljonu.

Pašas vienības formēšana notika smagos apstākļos, kopējā militārā situācija bija sarežģīta, un bataljona formēšanai trūka resursu. Tomēr formēšanās lēnā gaitā virzījās uz

⁹⁹ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936., 125. lpp.

¹⁰⁰ Turpat,

¹⁰¹ Turpat,

¹⁰² Turpat,

¹⁰³ Līdaks, N. Malienas bataljons. *Latvija Amerikā*. 1959., 8. lpp.

¹⁰⁴ Kopštāls, E. Jātnieku pulks desmit pastāvēšanas gados. Īss vēsturisks apskats pulka 10 gadu jubilejā, 1919.5.VII. – 1929.5.VII. Rīga, 1929., 17. lpp.

priekšu. No 1. Neatkarības bataljona uz Meirāniem ieradās četri virsnieki - Virsleitnants T. Rutulis, Virsleitnants Rozenbachs, Leitnants A. Akermanis un leit, N. Beijers¹⁰⁵. Par Malienas bataljona štābu kļuva Lubānas mācītājmuiža¹⁰⁶. Bataljonam trūka apģērbu, ieroču, munīcijas un citas vajadzīgas lietas. Ar pārtiku bataljons tika apgādāts no vietēju pagastu nodevu kārtības, kuru vietējie iedzīvotāji esot labprātīgi izpildīja¹⁰⁷. Vislielāko problēmu sagādāja instruktoru trūkums. Apgādi traucēja arī sagrautais tilts pāri Aiviekstei, kurš ar vietējo strādnieku palīdzību tika atjaunots mēneša laikā¹⁰⁸.

Ņemot vērā visas problēmas ar apgādi un virsnieku trūkumu, tika saformētas trīs rotas. I rota tika saformēta Lubānas pag. ar virsl. Rutuli kā komandieri, II rota Meirānu pag. ar virsl. Mežuli kā komandieri un III rota Brokovas pag. ar leitn. Beijeri kā komandieri. Tika saformēts arī eskadrons virsl. Akermana vadība, kur jātnieki paši ieradās ar saviem zirgiem.

Pagāja mēnesis līdz tika uzsākta Malienas bataljona formēšana, un šo laiku partizāni izmantoja, lai ieņemtu aizsardzības pozīcijas un veiktu izlūkošanas darbus. Padomju Latvijas karaspēka daļām atējot, partizāni ieņēma pozīcijas līdz Lubānas ezeram un Zvidzes upītei, kur nodrošināja līniju pret iespējamo ienaidnieka uzbrukumu¹⁰⁹. Ir gan jāatzīst, ka šī līnija vairāk kalpoja izlūkošanas nolūkiem.

Malienas bataljons bija izveidojies 1919. gada 1. jūlijā, tomēr tas bija nemitīgā formācijas stadijā. Malienas bataljona primārajos uzdevumos ietilpa atbalsts, proti, rotu formēšana, apmācīšana un Latgales frontes aizmugures nodrošināšana pret ienaidnieka vienībām. 1919. gada 18. augustā tika ieskaitīts 1. Liepājas kājnieku pulkam¹¹⁰

Jāsecina, ka abās partizānu vienības krasi atšķiras viena no otras, gan aktivitāšu ziņā, gan skaitliska ziņā. 1919. gada pavasarī, Padomju Latvijas kontrolētās teritorijas, Malienas partizāni neieņēma tik plašu lomu kā Veckalniņa partizāni, kas ir skaidrojams ar partizānu skaitlisko mazākumu un ieroču trūkumu. Veckalniņa partizānu atklāti uzbrukumi notika jau 1919. gada marta līdz pat Padomju Latvijas spēku sabrukumam 1919. gada maijā. Viens no galvenajiem iemesliem, kas veicināja sekmīgas sadursmes ar Padomju varu, ir saistīts ar paša Artūra Veckalniņa personību, kurš bija uzņēmies apvienot apkārtesošos partizānu pulciņus. Partizānu kodolu veidoja bijušie cara armijas virsnieki un Pirmā pasaules kara

¹⁰⁵ Helmanis, H. *Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920*. Rīga, 1936., 130. lpp.

¹⁰⁶ Turpat,

¹⁰⁷ Turpat,

¹⁰⁸ Turpat,

¹⁰⁹ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 137. lpp.

¹¹⁰ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918-1920*. Latvijas Mediji, 2017., 112. lpp.

veterāni, kas bija ieguvuši militāro pieredzi. Veckalniņa partizānu vienība sekmīgi grāva Padomju varas orgānus Vidzemē, iebiedējot vietējās izpildkomitejas, tādējādi pasargājot vietējos iedzīvotājus no lielinieku terora. 1919. gada marta un maija mēnešos partizāni pāriet tiešos uzbrukumos un pat kaujās ar sarkanarmiešu daļām, kas tiek nosūtītas uz centrālvidzemi apspiest partizānu darbības. Sevišķi lielus panākumus partizāni iegūst uzbrukumam Mēdzūlas muižai un uzbrukumam Cēsīs 1919. gada maijā, kur tiek atbrīvot vairāki politieslodzītie. Šie uzbrukumi arī parādīja negatīvās iezīmes par Padomju Latviju kopumā, kura nevarēja apspiest Veckalniņa partizānu vienības darbības.

Sauvkārt Malienas partizāni savu darbību uzsākas 1919. gada maijā, bet atšķirība no Veckalniņa partizāniem, Malienas partizāni savu nozīmi ieņēma, pēc sarkanarmiešu atiešanas uz Latgali. Malienas partizāni uz savas iniciatīvas ieņēma aizsardzības pozīcijas un veica izlūkošanu. 1919. gada jūnijā Meirānos, ierodoties kapt. Jūlijam Ērglim, un no partizāniem tika uzsākta Malienas bataljona formēšana, kas vecināja austrumu frontes Lubānas sektora aizsardzību pret lielinieku spēkiem.

3. Augškurzemes partizānu pulks

Augškurzemes partizānu pulks izveidojās Zemgalē, Ilūkstes apriņķa ziemeļu daļā. Augškurzemes partizānu pulks ir organizējies no vairākiem partizānu pulciņiem Ilūkstes apriņķī. Šajā nodaļā tiks aplūkota partizānu pulciņu organizēšanās, Augškurzemes pulka izveide un kopējā darbība ar Lietuvas karaspēka daļām 1919. gada vasarā.

3.1 Partizānu grupas Augškurzemē jeb Sēlijā

Līdzīgi kā citās Padomju Latvijas kontrolētajās teritorijās, arī Augškurzemē jeb Sēlijā pakāpeniski veidojās liels neapmierināto iedzīvotāju skaits. Taču aktīva un atklāta pretošanās kustība nebija iespējama sakarā ar pietiekami spēcīgo padomju varas esamību šajā reģionā. Tikai 1919. gada maija mēnesī, kad kopējā militārā situācija Padomju Latvijai bija neveiksmīga, arī Augškurzemē jeb Sēlijā sāka parādīties atklāta pretošanās padomju varai. Partizānu pulciņi veidojās pakāpeniski, mazā skaitā un līdz pat pulka izveidei vasarā, tie darbojās individuāli.

Par partizānu grupiņu veidošanās centru ir uzskatāmi Ilūkstes apriņķa pagasti. Daži pulciņi veidojās līdzīgos apstākļos kā citur Latvijas teritorijā, tomēr bija arī savas atšķirības. Interessants piemērs ir leitn. Jēkaba Osīša partizānu grupiņas izveide. Leitn. J. Osītis 1919. gada 1. maijā tika mobilizēts sarkanajā armijā, taču ar ārsta Edvarda Klišāna palīdzību netika nosūtīts uz fronti un palicis Bebreņē par rotas ieroču pārzini¹¹¹. J. Osītis ieguva informāciju no ģimenes locekļiem par kopējo stāvokli apkārtējos pagastos un nolēma uz savas iniciatīvas organizēt partizānu pulciņu. Pēc pārrunām ar citiem rotas karavīriem, viņš atradis sev uzticamus sekotājus un maija beigās, sarkanajai armijai atkāpjoties, iegājis ar savu pulciņu mežā.¹¹²

Savukārt citos Ilūkstes apriņķa pagastos partizānu veidošanās notika galvenokārt slēpjoties no lielinieku mobilizācijas, kur grupas 2-3 vīru sastāvā slēpās mežos¹¹³. Viena no šādām grupām bija Jāņa Valdmaņa partizānu pulciņš, kas savu darbību vēlāk uzsāka Aknīstē. Kopumā šādas grupas izveidojās arī citviet Ilūkstes apriņķī - Pētera Īvāna pulciņš, kurš ar 30 vīru grupu darbojās Dunavas un Cukurienes rajonā, vēl viens bija Nikolaja Staltmaņa un Valdemāra Šveiferta vadītais pulciņš ar 20 vīriem, kurš darbojās Bebrenes un

¹¹¹ Indriksons, A. Augškurzemes partizāni, Lāčplēsis, 1963.

¹¹² Turpat,

¹¹³ Turpat,

Dvietes apkārtnē¹¹⁴, un trešais bija virsnieka Burnovsa pulciņš ar 10 vīriem, kas darbojās Ilzes apkārtnē¹¹⁵.

Galvenokārt ir divi faktori, kas ir cēloņi gan pulciņu aktīvākai darbībai, gan vēlākajai Augškurzemes partizānu pulka izveidei. Šie faktori saistās ar Rīgas krišanu 1919. gada 22. maijā un Lietuvas armiju, kas izspiež sarkanarmiešus no Panevėžas - Skaistkalnes pozīcijām¹¹⁶. Tas veicināja Padomju Latvijas spēku straujāku atkāpšanos, kas bēgot pielietoja teroru un marodierismu ar nolūku iegūt pēc iespējas vairāk resursu. Sadursmes starp Padomju Latvijas revizionistiem un partizānu vienībām galvenokārt notiek Aknīstē un Gārsenē. Pirmā atklātā partizānu darbība notika 8. jūnijā, kad vietējā izpildkomiteja Gārsenes pagastā veica piespiedu evakuāciju uz Līvāniem. Gārsenes pagastmājam uzbruka deviņi partizāni Jāņa Valdmaņa vadībā, padzenot vietējo izpildkomiteju¹¹⁷. Šis uzbrukums izraisīja plašu rezonansi visā Ilūkstes apriņķī un bija palielinājis partizānu rindas.

Partizānu uzbrukumu intensitāte 1919. gada jūnija sākumā palielinājās aizvien vairāk. Tas ir skaidrojams ar Padomju varas centieniem atkāpšanās steigā iegūt lielu daļu resursu no pagastiem un vietējām saimniecībām. Partizāni galvenokārt uzbruka lielinieku vezumnieku vai izpildkomitejām, kas nodarbojās ar rekvizēšanu. Jāpiemin uzbrukums liellopu apsargātai kolonai 1919. gada 10. jūnijā¹¹⁸. Kā vēl vienu atgadījumu var minēt partizānu uzbrukumu Padomju Latvijas armijas nodaļai Aknīstē. Šo sadursmju iemesls ir bijis kādas Padomju Latvijas sanitārās daļas izlaupīšana Aknīstē. Partizāni uzreiz nerīkojās, taču pēc vēl vienas daļas ienākšanas tie uzsāka uzbrukumu no slēpņa.¹¹⁹ Šādi cēloņi bieži vien saistīti ar lielinieku varas visatļautību, kas bieži vien bija parasta vietējo pagastu aplaupīšana.

Pakāpeniski šie mazie pulciņi sāka darboties kopīgi. Kopīgus uzbrukumus partizāni veica pret Gārsenes izpildkomiteju, kura bija uzsākusi lopu un labības ievākšanu, lai ar iegūtajiem resursiem varētu atkāpties uz Latgali¹²⁰. Pēc šīm epizodēm var secināt, ka Padomju varas smagās rekvizīcijas bija viens no galvenajiem iemesliem aktīvajiem partizānu uzbrukumiem.

1919. gada 6. jūnijā notiek partizānu grupu sanāksme, kur ltn. Jēkabs Osītis mēģina apvienot partizānus, taču to iztraucēja ziņas par piespiedu evakuāciju¹²¹. Gan pēc pulciņu kopējās darbības, gan pulka dibināšanas mēģinājuma, ir skaidrs, ka partizāni velējušies apvienoties vienotā spēkā.

¹¹⁴ LVVA, 1304. f., 1. apr. 1538. l. (Voldemārs Šveiferts)

¹¹⁵ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 137. lpp.

¹¹⁶ Andersons, E. *Latvijas Vēsture 1914-1920*. Daugava, 1967., 446. lpp.

¹¹⁷ LVVA, 6033. f., 1. apr., 250. l., 1. lp. (Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas apraksts)

¹¹⁸ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918-1920*. Latvijas Mediji, 2017., 105. lpp.

¹¹⁹ LVVA, 6033. f., 1. apr., 250. l. (Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas apraksts),

¹²⁰ Turpat,

¹²¹ Indriksons, A. *Augškurzemes partizāni*. Lāčplēsis, 1963.

3.2 Augškurzemes partizānu pulka izveide 1919. gada vasarā

Pēc sarkanās armijas atiešanas no reģiona 1919. gada vasarā partizānu pulciņi atradās varas vakuumā, kas veicināja šo pulciņu apvienošos un Augškurzemes partizānu pulka izveidi. Partizānu pulciņu apvienošanu veica Jānis Teodors Indāns.

Vēlos nedaudz apskatīt augstāk minēto Jāni Teodoru Indānu. Jānim Indānam jau bija militārā pieredze Pirmajā pasaules karā. J. Indāns tika iesaukts 1916. gada oktobrī. Dienesta laikā beidzis Petrogradas tehnisko artilērijas skolu, praporščika pakāpē. Dienējis Krievijas 5. armijas štāba artilērijas daļā. 1917. gada aprīlī Indāns tika ievainots un tā paša gada oktobrī kontuzēts. Podporučiks 1917. IX. 1918. gada februārī kritis vācu gūstā, no kura atgriezies 1918. gada decembrī un dzīvoja Gārsenes pagastā. 1919. gada sākumā Indāns atrodas lielinieku apcietinājumā un aprīlī tiek mobilizēts Sarkanajā armijā. Maija beigās dezertējis un pārgājis fronti¹²². Jānis Indāns bija ar pietiekami lielu militāro izglītību un pieredzi. 1919. gada maijā – jūnijā Indāns pēc paša iniciatīvas stājies sakaros ar Lietuvas armiju. Ar Lietuvas armijas virspavēlnieka ģenerāļa Žukauska atļauju, tika izdota pavēle Paņevežas grupas komandierim pulkvedim Nastopkam sākt organizēt Augškurzemes zaļo partizānu pulku¹²³.

Formēšana. 1919. gada 13. jūnijā J. Indāns Rubenes muižā sapulcināja visus apkārtējos partizānu pulciņus uz apspriedi par Augškurzemes partizānu pulka dibināšanu. 1919. gada jūnijā notika aktīva pulka formēšana. Ņemot vērā to, ka tika veidots konkrēts militārs formējums, partizāniskais raksturs nedaudz pazuda, taču joprojām tika pielietotas partizānu taktikas. Lai gan pulks bija Lietuvas armijas pakļautībā, tomēr tas netika ieskaitīts Lietuvas armijā un Augškurzemes partizānu pulks savās proklamācijās vairāk minēja, ka pārstāv Latvijas Pagaidu valdību¹²⁴.

Par pulka komandieri kļuva vlt. J. Indāns, par pulka adjutantu ltn. A. Dimants¹²⁵ un par sevišķo uzdevumu virsnieku kļuva ltn. J. Osītis¹²⁶. Pēc Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas 1919. gada jūnijā, notika aktīva pulka organizēšana. Par pulka štābu tika izvēlēta Asares muiža un partizānu pulciņi tika iedalīti rotās, kuras komandēja iepriekšminētie pulciņu vadītāji. Kopējais vīru skaits Augškurzemes partizānu pulkā 1919. gada jūnijā bija 161, bet ar laiku tas palielinājās, un augustā sasniedza jau 600 vīru.

¹²² LVVA, 1304. f., 1. apr., 558. l., 10. lp. (Jānis Indāns)

¹²³ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920*. Latvijas Mediji, 2017., 105. lpp.

¹²⁴ LVVA, 1304. f., 1. apr., 1538. l., 8. lp. (Voldemārs Šveiferts)

¹²⁵ LVVA, 1304. f., 1. apr., 344. l. (Artūrs Dimants)

¹²⁶ Indriksons, A. *Augškurzemes partizāni*. Lāčplēsis, 1963.

Augškurzemes partizāniem bija arī savas atpazīšanas zīmes - zaļas kokardes ar nacionālo lenti pie cepures, kā arī tādas pašas uzšuves¹²⁷.

Sākotnēji Augškurzemes partizānu pulka situācija bija sarežģīta, jo trūka ieroču un munīcijas, nevarēja organizēt apmācības, jo visi partizāni tika iesaistīti drošības un kārtības uzturēšanas pasākumos¹²⁸. Taču saskarsmē ar Lietuvas armiju 1919. jūnija beigās ar apgādi daļēji bija palīdzējuši lietuvieši. 18. jūnijā nodibinoties sakariem ar 1. Valmieras kājnieku pulka daļām, Augškurzemes partizānu pulks saņēma 10 šautenes un 4000 patronas.¹²⁹

Darbība. Neskaitot lielākas operācijas ar Lietuvas karaspēka daļām, Augškurzemes partizānu pulks ņēma dalību arī citās darbībās. Darbībām bija ne tikai militārs, bet arī civils raksturs. Pēc pašu partizānu iniciatīvas tika organizētas pašvaldības un izdalīti uzsaukumi vietējiem iedzīvotājiem¹³⁰. Pēc pulka dibināšanas, partizāni aktīvi nodarbojās ar ceļu segšanu un izlūkošanu. Pēc neveiksmīgā uzbrukuma 6. - 10. jūlijā, partizānu pulks turpināja izlūkošanas darbus un ieņēma aizsardzības līniju Ancēni – Rubene. Galvenokārt partizānu darbībā ietilpa apmācība. Notika arī vairākas sadurmes ar lielinieku izlūkiem. Nodibinoties ciešākiem sakariem ar Latvijas armijas regulārajiem vienībām 1919. gada 16. augustā Augškurzemes partizānu pulks tika ieskatīts 3. Jelgavas kaujinieku pulkā kā bataljons.

¹²⁷ Indriksons, A. Augškurzemes partizāni. Lāčplēsis, 1963.

¹²⁸ Turpat,

¹²⁹ Turpat,

¹³⁰ LVVA, 1304. f., 1. apr., 8. l. (Voldemārs Šveiferts)

3.3 Augškurzemes partizānu pulka kopējā sadarbība ar Lietuvas armijas daļām

1919. gada jūlija sākumā partizānu pulks iesaistījies kopējās operācijās ar Lietuvas armijas daļām.

Vispirms būtu svarīgi aplūkot Lietuvas karaspēka militārās gaitas, kas ļāva lietuviešiem ar kaujām ieiet Ilūkstes apriņķī. 1919. gada maijā Lietuvas armijas grupas pavērsās pret lietuviešu padomju un 2. latviešu padomju divīzijas spēkiem¹³¹. Īsā laika periodā Lietuvas armija sasniedza Latvijas pierobežu, un jau 1919. gada 26. maijā Paņevežas grupas 2. pulks ieņēma Subati¹³². Lietuvas armija uz brīdi bija spiesta apturēt ofensīvu, jo pieauga draudi no XIV padomu armijas un poļu armijas kustības Viļņas virzienā. 1919. gada 5. jūlijā kara darbība atjaunojās un lietuvieši plānoja ieņemt Daugavpili.

Pirmie sakari starp partizāniem un Lietuvas armijas daļām notika 1919. gada 18. jūnijā, kad Aknīstes rajonā parādījās pirmās lietuviešu karaspēka daļas jātņieki. Situācija esot bijusi divdomīga. Pēc īsas apspriedes starp lietuviešu jātņiekiem un Aknīstes partizānu grupas komandieri J. Valdmani, lietuviešu jātņieki esot paziņojuši savu uzskatu, ka Ilūkstes teritorija esot viņu pakļautībā, un ka viņi neatzīstot K. Ulmaņa valdību, bet gan provācisko A. Niedres valdību¹³³. Šī iemesla dēļ partizāni vērsās ar īpašu paziņojumu vietējiem iedzīvotājiem, kuri atzina Kārļa Ulmaņa vadīto Pagaidu Valdību par vienīgo likumīgo Latvijas teritorijā¹³⁴. Lai gan arī šis notikums neietekmēja kopējo sadarbību ar Lietuvas karaspēka daļām, tomēr Augškurzemes partizāni pakļāvās lietuviešu virspavēlniecībai. Asares muižā ar lietuviešu strēlnieku palīdzību tika ievilkta telefona līnija saziņai ar Lietuviešu karaspēka daļām¹³⁵.

Kā iepriekš minēts, lietuviešu mērķis jūlija sākumā bija ieņemt Daugavpili, un šajā operācijā tika ieskaitīti arī partizāni. Lai gan jāpiezīmē, ka arī partizānu vidū nebija vienprātības par uzbrukumiem. Leitn. J. Osīts bija pret piedalīšanos uzbrukumā, jo uzskatīja, ka partizāni neesot pietiekami apmācīti un partizānu skaits esot pārāk mazs.¹³⁶ Pēc asas vārdu pārmaiņas ar J. Indānu J. Osītis izlēma nepiedalīties uzbrukumā.

Partizānu kaujas 6. - 10. jūlijā. 1919. gada 6.-10. jūlijā Augškurzemes partizānu pulka uzdevums bija ieņemt pozīcijas Bebrene – Dviete, lai nodrošinātu Augškurzemes partizānu pulka labajā spārnā esošo lietuviešu uzbrukumu Daugavpilij caur Ilūksti un

¹³¹ Indriksons, A. Augškurzemes partizāni. Lāčplēsis, 1963.

¹³² Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920*. Latvijas Mediji, 2017., 106. lpp.

¹³³ Turpat, 107. lpp.

¹³⁴ Turpat,

¹³⁵ Turpat,

¹³⁶ Indriksons, A. Augškurzemes partizāni. Lāčplēsis, 1963.

Grīvu¹³⁷. Partizāniem bija jāizvirzās Lietuvas armijas kreisajā spārnā pēc Daugavas upes līnijas sasniegšanas, uzņemoties iecirkņus no Kazimires līdz Dignājai. Sākumā uzbrukums bija sekmīgs, un partizāni kopā ar Baltkrievu rotu sasniedza un ieņēma Bebreņi un Dvieti.

Runājot par Baltkrievu rotu ir vērts pieminēt partizānu attieksmi pret šo rotu, kas bija diezgan negatīva. Baltkrievu rota, kas sevi dēvēja par “Bulak – Balahoviča armijas piederīgajiem”¹³⁸ esot vairāk nodarbojusies ar laupīšanu nekā ar karošanu. Arī kopējā darbība uzbrukuma laikā bieži esot bijusi nesaskaņota. Pēc neilga laika rotas komandieris esot ieradies pie partizāniem, un paskaidrojis, ka viņš šeit ir politisku iemeslu dēļ. Viņš paziņojis, ka kaujā nepiedalīsies, un viņa rota došoties atpakaļ pie lietuviešiem, lai gan ilgu laiku pēc tam, Baltkrievu rota esot blandījies partizānu aizmugurē.

Taču divu notikumu dēļ uzbrukums tika apturēts. Viens no faktoriem bija Paņevezas bataljona apgādes trūkums, kas apturēja tālāko kustību. Savukārt otrs faktors bija Jāņa Beikas vadīto sarkanarmiešu pārceļšanās pāri Daugavai, kas varēja apdraudēt gan partizānus, gan lietuviešus. Šajā situācijā partizāni steigšu atkāpušies uz Bebreņi, kur atradās Paņevezas bataljona vezumnieki. 10. jūlijā, netālu no Bebreņes, partizāni ar kaujām sedza atkāpšanās ceļu lietuviešu vezumniekiem un aptuveni 130 karavīriem. Tas ļāva lietuviešiem atkāpties no Bebreņes, lai gan atkāpšanās notika smagos apstākļos, jo ienaidnieks bija sasniedzis pulka atkāpšanās ceļu.

Kauja Bebreņē notika smagos apstākļos, un par kauju notikumiem ziņas sniedz Aleksandra Indriksona raksts “Augškurzemes partizāni”¹³⁹. Jāņa Valdmaņa vadītā 3. partizānu rota ieradusies Bebreņē vēlu vakarā. Partizāniem nedaudz palīdzēja Pirmā pasaules kara laikā vāciešu izveidotie ierakumi muižas tuvumā, kur bija izbūvēti dziļi nocietinājumi un dažas zemnīcas, taču partizānu spēki bija pārāk vāji, lai aizstāvētos. Lai tiktu iegūts papildus laiks, rota tika sadalīta nelielās grupās. J. Valdāmais nosūtīja pāris vīrus uz priekšu, lai kavētu uzbrukumu. Šajā pašā avotā tiek minēts lielinieku apraksts par kauju “baltie turējās neatlaidīgi un radīja pretim spēcīgu ložmetēju uguni; vietām tika laistas darbā rokas granātas”¹⁴⁰. Pēc kaujām Bebreņē partizāni atkāpās un 25. jūlijā ieņēma pozīcijas Ancēnu – Rubenes ceļā, labajā spārnā uzturot sakarus ar Lietuvas armijas daļām, bet kreisajā ar Latvijas armijas daļām.

¹³⁷LVVA, 6033. f., 1. apr., 250. l., 1. lp. (Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas apraksts)

¹³⁸ Jēkabsons, Ē. *Neatkarības kara stāsti, 1918–1920*. Latvijas Mediji, 2017., 106. lpp.

¹³⁹ Indriksons, A. *Augškurzemes partizāni*. Lāčplēsis, 1963.

¹⁴⁰ Indriksons, A. *Augškurzemes partizāni*. Lāčplēsis, 1963.

Augškurzemes partizāni ir veidojušies līdzīgi kā citviet Latvijas teritorijā - 1919. gada pavasarī, taču aktivitāti izrādīja 1919. gada maijā – jūnijā. Galvenās partizānu aktivitātes parādās 1919. gada maijā, kad brūkošie lielinieku spēki uzsāk masveidīgu atkāpšanos uz Latgali. Tas bija veicinājis Padomju varas izpildkomiteju straujāku resursu rekvizīciju no vietējiem pagastiem, līdz ar to vairojot vietējo iedzīvotāju neapmierinātību. Šajā laikā arī parādījās pirmie bruņotie uzbrukumi vietējām pagastu izpildkomitejām, kā redzams partizānu uzbrukumu aprakstos, galvenokārt, uzbrukumi notika saistībā ar mantu rekvizīšanu un/vai mājdzīvnieku aizvešanu.

Lai arī Padomju Latvijas sabrukums ietekmēja partizānu darbību, tomēr lielāka ietekme uz lielinieku atkāpšanos bija Lietuvas karaspēka daļām, kas ar kaujām bija ienākušas bijušajās Kurzemes guberņas teritorijās. Tākā Lietuvas karaspēka daļas bija sasniedzamākas nekā Latvijas regulārās vienības, J. Indāns ar lietuviešiem izveidoja kontaktus. Uz savas iniciatīvas un ar lietuviešu virspavēlniecības atļauju, no apkārtējiem Ilūkstes partizānu pulciņiem tika izveidots Augškurzemes partizānu pulks. Augškurzemes partizānu pulku formēja vīri ar iepriekšējo militāro pieredzi.

Augškurzemes partizānu pulks sākotnēji nodarbojās ar ceļu segšanu un kārtības uzturēšanu vietējos Ilūkstes pagastos, taču jūlija sākumā saņēma savas pirmās ugunskrītības, kopēji ar lietuviešiem veicot uzbrukumu Daugavpils virzienā. Lai gan uzbrukums ir neveiksmīgs, tomēr partizāni sevi pierāda kā kaujas spējīgu vienību. It sevišķi kaujās pie Bebreņes, kur partizāni izmantoja partizāniskās taktikas, lai novilktu uzbrukumu gaitu. Pēc kaujām Augškurzemes partizānu pulks nonāk kontaktā Latvijas armijas regulārajām vienībām un 1919. gada augustā tiek iekļauts Latvijas armijā.

4. Latgales partizānu pulks

Latgales partizānu pulks bija viena no lielākajām partizānu vienībām Latvijas teritorijā. Latgales partizānu izveide un pirmsākumi ir saistīti ar Balviem un Balvu apkārtni, tāpēc Latgales partizānu pulka sākotnējais nosaukums ir Balvu partizānu nodaļa, kas veidojās 1919. gada jūnijā. Nodaļa tiek iedalītas trīs daļās, kur pirmajā nodaļā tiks aplūkots partizānu pulciņu veidošanas sākums, otrajā nodaļā Balvu partizānu nodaļas izveide un partizānu sadursmes ar sarkanarmiešu vienībām, bet trešajā par Latgales partizānu pulka formēšanos un tās darbību 1919. gada vidū un beigās.

4.1 Partizānu darbība Ziemeļlatgalē 1919. gada sākumā

1919. gada sākumā partizānu pulciņi un grupas veidojās arī Latgalē, sevišķi Ziemeļlatgalē. Arī šajā reģionā bija liela neapmierinātība ar Padomju varas politiku un jau 1919. gada sākumā parādās pirmie mazie partizānu pulciņi.

Latgales partizānu kustība bija līdzīga kustībai Vidzemē un savu darbību uzsāka agri. Latgalē par partizānu centru ir uzskatāmi Balvi un Balvu apkārtnē, kur norisinājās aktīvākā partizānu darbība. Avoti liecina, ka pirmais uzbrukums lieliniekiem noticis jau 1918. gada decembrī, kur grupiņa “zaļo”, ar kadetu Aleksandru Lāci priekšgalā, uzbruka Garsonsilu kapiem kritušā lielinieka bērū ceremonijas laikā¹⁴¹. Tas ir apliecinājums, ka pretlielinieciskā nostāja ir radusies diezgan agri, tomēr aktīvāku partizānu pulciņu organizēšana un uzbrukumi Padomju varas orgāniem notiek 1919. g. pavasarī - marta un aprīļa mēnešos. Tas var būt skaidrojams ar laikapstākļiem, jo, pavasarī kūstot sniegam, partizāni neatstāja savas pēdas. Jāpiebilst, ka Latgales partizānu pulciņu izveidošanās cēloņi bija līdzīgi kā citviet Latvijas teritorijā, taču Latgales reģionā bija viena būtiska atšķirība. Padomju varas represīvā politika dziļi apspieda Latgales reliģiozitāti, kas bija saistīta ar lielinieku atejistisko attieksmi pret reliģiju kā tādu, un tā izpaudās baznīcu slēgšanā un garīdznieku vajāšanā.¹⁴²

1919. gada marta un aprīļa mēnešos partizānu pulciņi un grupiņas sāka parādīties Silakrogā, Orlovā, Rugājos, Teteru-Dūrpes un Liepnas rajonos¹⁴³. Balvu partizāniem atšķirībā no Veckalniņa partizāniem nebija izteikta līdera, kas apvienotu visus pulciņus, līdz ar to liela daļa darbojās atsevišķi. Tomēr bija arī izteiktas personības, kas bija slavenas ar savu varonību, kā piemēram, Aleksandrs Lācis¹⁴⁴. Nevar arī apgalvot, ka kopēja darbība šo

¹⁴¹ Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005.

¹⁴² Logins, H. *Latgales partizānu pulks: dokumenti un atmiņas*. [Balvi: b.i.], 1993., 22. lpp.

¹⁴³ Pulkvedis Antens, *Partizāņu darbība Lubānas un Balvu rajonā: Militārais apskats*. 1935.

¹⁴⁴ Partizāņu īpatnības. *Latgales Vēstnesis*, 1938.

pulciņu starpā vispār nenotika. Balvu un Rugāju partizānu vidū notika sakaru nodibināšana, un 1919. gada maija mēnesī abi pulciņi bija izstrādājuši plānu. Tas paredzēja vietējo izpildkomiteju padzīšanu no Balviem un apvienošanos ar Veckalniņa partizāniem Vidzemē¹⁴⁵. Ir arī vairākas liecības, ka partizāni savā darbībā lika akcentu uz ieroču sagādāšanu, iefiltrēšanos Padomju varas orgānos un izplatīja pretlieliniecisko aģitāciju. Kā vienu no piemēriem var minēt Balvos vln. Birnbauma un srž. Krima aģitēšanu iet cīņā pret Padomju Latvijas varu¹⁴⁶. Savukārt Aleksandrs Lācis bija iefiltrējies Domopoles muižā kā pārzinis¹⁴⁷.

Runājot par ieroču sagādāšanu, interesants fakts, ka vislielāko tā saucamo “īsstobreņu” ieroču skaits ir bijis Vidzemē un Latgalē¹⁴⁸. Tas arī liecina par iepriekšminēto faktu, ka partizānu kustība Latgalē veidojās ļoti agri.

Padomju Latvijas militārais sabrukums 1919. gada maijā – jūnijā ietekmēja situāciju arī Ziemeļlatgalē, jo caur Balviem, Viļaku un Rugājiem atkāpās sarkanarmiešu daļas. Partizāni no slēpņiem uzsāka aktīvus uzbrukumus šīm daļām. Daudzviet šie uzbrukumi bija sekmīgi, bet dažkārt tie nebija. Kā sekmīgāko partizānu akciju var pieminēt Silakroga pulciņa uzbrukumu 29. maijā Viļakas lielceļā starp Silakrogu un Stampakiem¹⁴⁹. Partizānu sekmīgais uzbrukums no slēpņa izklīdināja kādu sarkanarmijas nodaļu, nodarot lielus zaudējumus un iegūstot kara trofejas. Taču, kā jau minēju, daži uzbrukumi atejošām vienībām nebija tika sekmīgi. Viens no iemesliem bija savstarpējās sakaru problēmas. Lielākais pieminētais uzbrukums notika 30. maijā, kad ceļā no Balviem caur Rugājiem uz Rēzekni devās liela sarkanarmiešu kolona, kur ietilpa ne tikai vienība, bet arī izpildkomitejas locekļi. Šajā uzbrukumā bija sarunāts piedalīties Balvu, Rugāju un Teteru-Dūrupes pulciņiem, taču uz akciju ieradās tikai 9 partizāni no Balvu un Rugāju puses, Teteru – Dūrupes pulciņš nebija ieradies¹⁵⁰. Uzbrukums tomēr notika un, lai gan sarkanarmiešu pusē bija liels apjukums, viņi bija spējīgi noorganizēties, tādēļ pēc īsas apšaudes partizāni bija spiesti atiet. Partizāniem veicot šo uzbrukumu nebija zaudējumu, tomēr neveiksme liecināja par sakaru trūkumu pulciņu starpā.

Pēc Rīgas krišanas Padomju Latvijas spēki atkāpās uz Latgali, līdz ar to atstājot arī Balvu rajonu. Lai apturētu iespējamo Padomju Latvijas armijas kustību Balvu virzienā, vln. J. Vīndedzis no visiem Balvu apkārtnē esošajiem partizāniem noorganizēja Balvu partizānu

¹⁴⁵ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 139. lpp.

¹⁴⁶ Logins, H. *Latgales partizānu pulks: dokumenti un atmiņas*. [Balvi: b.i.], 1993., 29. lpp.

¹⁴⁷ Turpat, 30. lpp.

¹⁴⁸ Gelderiņš, E. *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata XII*, Latvijas Kara muzejs., 2011.

¹⁴⁹ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 139. lpp.

¹⁵⁰ Turpat,

nodaļu, kurā ietilpa aptuveni 100 vīri¹⁵¹. Par Balvu partizānu nodaļu došu ieskatu nākamajā nodaļā.

4.2 Balvu partizānu nodaļas izveide un cīņas ar lieliniekiem 1919. gada jūnijā

Balvu partizāni bija nonākuši sarežģītā situācijā, jo Padomju Latvijas spēkiem atkāpjoties, Latviešu regulārās vienības nebija sasniegušas šo reģionu, savukārt igauņu vienības bija apstājušās pie Pededzes upes¹⁵². Konflikts ar vācu spēkiem 1919. gada vasarā bija aizkavējis tālāku austrumu frontes veidošanos, kas savukārt bija radījis draudus Balvu partizāniem. Jau 1919. gada 6. jūnijā Padomju Latvijas izlūku nodaļa devās uz Balvu pusi, jo bija saņemtas ziņas, ka Latvijas un Igaunijas regulārās armijas Balvos neatrodas.¹⁵³

Lai novērstu Balvu krišanu lielinieku rokās, partizāni tika apvienoti vienā nodaļā. Par partizānu pulciņu apvienošanās iniciatoru kļuva ltn. Jānis Vīndedzis. Taču jāpiezīmē, ka liela nozīme bija arī Balvu komercskolas darbiniekiem - J. Birnbaumam, K.Lācim un A.Lācim.¹⁵⁴ Vēlētos arī piebilst pāris lietas par Jāni Vīndedzi, kas saistītas ar viņa militāro pieredzi. 1. p. k. brīvprātīgi iestājies Cara armijā. Beidzis Kijevas kara skolu prap. pakāpē, dienējis 210. rezerves pulkā, no 1917. gada 210. rezerves pulkā frontē Karpatos. 1918. gadā atvaļinājies un no septembra strādājis Balvu komercskolā par skolotāju¹⁵⁵. Jāsecina, ka J. Vīndedzim, tāpat kā citiem iepriekšējiem partizānu vienību komandieriem, ir bijusi pietiekami laba militārā pieredze.

1919. gada jūnija sākumā ar 100 partizānu lielu sastāvu tika dibināta Balvu partizānu nodaļa. Nodaļas galvenais uzdevums bija segt ceļus, kas veda uz Balviem. Tika izlikti vairāki posteņi uz svarīgākajiem ceļa posmiem, kā piemēram uz Bērzpils, Rugājiem, Sudrabes, Orlavas, Silakroga un Kupravas stacijām¹⁵⁶. Šajās vietās tika novietoti aptuveni 10 – 30 partizāni, un, lai varētu veikt saziņu starp pulciņiem un Balviem, tika izveidota jātnieku vienība¹⁵⁷. Kopumā tika ieņemta aptuveni 50km gara frontes līnija, kas priekš mazā partizānu skaita bija pietiekami plašs apvidus. Partizānu pozīcijas nedaudz atvieglināja dabiskie šķēršļi – purvainie apvidi un mežu masīvi. Jāpiebilst arī lielinieku spēku ieņemtās aizsardzības pozīcijas pēc atkāpšanās. Padomju spēku līnija Ziemeļlatgalē tika ieņemta Lubānas ez.

¹⁵¹ Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005., 300. lpp.

¹⁵² Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa

¹⁵³ Logins, H. *Latgales partizānu pulks: dokumenti un atmiņas*. [Balvi: b.i.], 1993., 32. lpp.

¹⁵⁴ Latgales partizānus pieminot. *Latgales vēstnesis*, 1938.08.10, 2. lpp.

¹⁵⁵ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918. – 1940.* Nordik. 1998., 492. lpp.

¹⁵⁶ Krīpens, A. *Latgales partizānu pulka 10 g. atcerei*, Latvijas Kareivis, 1929.06.01.

¹⁵⁷ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa

Bruņojums. Kā jau minēts iepriekšējā nodaļā, partizāni ieročus sākotnēji gatavoji paši, bet pēc veiksmīgiem uzbrukumiem bruņojums tika iegūts no sarkanarmiešu vezumniekiem. Savukārt viens specifisks gadījums saistās ar ložmetēja izcelšanu no ezera¹⁵⁸. Bruņojums tika iegūts arī no pārnākušajiem sarkanarmiešiem, kā piemēram, bija 80 dezertējuši sarkanarmieši ar dažāda veida ieročiem. 1919. gada vasarā, nodibinoties Balvu partizānu nodaļai, tika izveidota arī saimnieciskā nodaļa. Saimnieciskā daļa atbildēja par ieročiem, pārtiku un citām pulka nepieciešamībām. Pēc pulka apstiprināšanas, par apgādi sāka rūpēties Valmieras kājnieku pulks, kā arī igauņu daļas¹⁵⁹. 1919. gada 6. jūlijā partizānu pusē pārnāca kāda Padomju Latvijas spēku artilērijas nodaļa ar 2 trīscollīgajiem lielgabaliem, 53 karavīriem, 22 zirgiem un 2 Maksim tipa ložmetējiem¹⁶⁰. Partizānu pulkam tika izveidots arī savs eskadrons, kurš sastāvēja no aptuveni 30 jātniekiem¹⁶¹. Šī eskadrona uzdevums bija sakaru uzturēšana starp pulka vienībām, kā arī patrulēšana.

Kaujas ar lieliniekiem. Balvu partizānu nodaļās sadursmes ar sarkanarmiešu daļām notika jau uzreiz pēc nodaļas izveides, jo kā jau iepriekš minēju, lieliniekiem uzzinot, ka regulārās armijas daļas nav sasniegušas Balvus, uz Balviem tika izsūtītas izlūku nodaļas.

Pirmās lielās sadursmes notika 9. jūnijā pie Silakroga, kur 4 partizāni sadūrās ar aptuveni 40 lielu sarkanarmiešu jātnieku un kaujinieku vienību¹⁶². Šādi uzbrukumi atkārtojās pie Orlovas, Silakroga un Kupravas stacijā. Spriežot pēc kauju aprakstiem, sarkanarmieši testēja Balvu partizānu nodaļas spēkus, jo pēc šīm izlūku sadursmēm notika daudz lielākas sadursmes ar lielinieku vienībām. Bieži arī partizāni veica nelielus uzbrukumus sarkanarmiešu posteņiem un vienībām. Kā piemēram, 1919. gada 9. jūnijā partizāni esot uzbrukuši Tilžai, padzenot nelielu sarkanarmiešu vienību¹⁶³.

1919. gadā no 15. jūnija līdz 21. jūnijam Balvu partizāniem draudus radīja Padomju spēku bruņotais vilciens ar kaujinieku atbalstu. Bruņu vilciens partizānus bija atspiedis no Kupravas stacijas, un pēc sekmīgas stacijas ieņemšanas 21. jūnijā turpināja virzīties Balvu virzienā¹⁶⁴. Lai nedaudz apturētu bruņuvilciena kustību, partizāni sabojāja sliedes, bet tas tomēr nevarēja apturēt uzbrukumu kopumā. Balvos tobrīd atradās viena igauņu rota, ar kuras palīdzību lielinieki tika atspiesti un tika atgūta arī Kupravas stacija, un lai neatkārtotos šāds uzbrukums, tika izpostīts sliežu posms¹⁶⁵. 21. jūnijā notika vēl viena sadursme pie Sudrabes,

¹⁵⁸ Peniķis, M. *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005., 301. lpp.

¹⁵⁹ Krīpens, A. *Latgales partizāņu pulks brīvības cīņās*. Latgales Vēstnesis, 1938.

¹⁶⁰ Logins, H. *Latgales partizāņu pulks: dokumenti un atmiņas*. [Balvi: b.i.], 1993., 36. lpp.

¹⁶¹ Turpat,

¹⁶² Turpat,

¹⁶³ Krīpens, A. *Latgales partizāņu pulks cīņu gaitās*. Aizsargs, 1935.

¹⁶⁴ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa. 142. lpp.

¹⁶⁵ Turpat, 141. lpp.

kur lielinieki centās ietekmēt vietējos iedzīvotājus, lai tie nodotu partizānus¹⁶⁶. Sīkākas informācijas par ietekmēšanas veidiem gan nebija minētas, taču sarkanarmieši esot gatavojušies pārsteiguma uzbrukumam. Tikai pēdējā brīdī, partizānu sargu modrība un kāda vietējā iedzīvotāja ziņa paglāba partizānus no sagūstīšanas. Sarkanarmieši šajā kaujā piedalījās ar 2 rotām, savukārt partizāni esot bijuši aptuveni 30¹⁶⁷. Lai gan partizāni atsita uzbrukumus, tomēr tas prasīja 5 partizānu dzīvības¹⁶⁸. Partizānu atbalstam Balvos 1919. gada 6. jūnijā ienāca viena igauņu rota, kas vajadzības gadījumā varēja atbalstīt partizānus¹⁶⁹.

4.3 Latgales partizānu pulka formēšana un darbība 1919. gada vidū un beigās

1919. gada jūlijā nonākot kontaktā ar Latvijas armijas virspavēlniecību, Balvu partizānu nodaļa tiek ieskatīta Latvijas armijā kā Latgales partizānu pulks. Lai gan pulks tiek ieskaitīts kā regulāra karaspēka vienība, taču tas lielā mērā atšķiras no citiem formējumiem.

Pirms aplūkoju Latgales partizānu pulka specifiku, vēlētos aplūkot izmaiņas pulka sastāvā pēc apstiprināšanas Latvijas armijā. 1919. gada jūlijā – augustā partizānu pulkā bija izmainījušies arī skaitļi, un būdama jau kā regulāra karaspēka vienība, pulks tika izmainīts strukturāli. Sāka ar to, ka pulciņus nomainīja uz rotām. Latgales partizānu pulkā vasarā bija aptuveni 700 karavīru, kā arī tiek minēta viena paš aizsardzības rota.¹⁷⁰ J. Vīndedža ziņojumā Malienas bataljona komandierim J. Ērglim 1919. gada 16. augustā tiek minēts, ka Latgales partizānu pulks ir gandrīz saformēts, un ka tas sastāvēt tikai un vienīgi no vietējiem¹⁷¹. Šajā pašā ziņojumā ir vēl viena interesanta piezīme, ka Latgales partizānu pulka sastāvs esot kategoriski pret pulka izformēšanu¹⁷².

Partizānu pulku iedalīja 4 rotās, kuras veidojās no iepriekšējiem partizānu pulciņiem. Brīvprātīgie arī pildīja pulka skaitu, un ar laiku tika izveidotas arī citas rotas. Par Latgales partizānu pulka komandieri tika iecelts līdzšinējais J. Vīndedzis. Šādā sastāvā Latgales partizānu pulks darbojās līdz 1919. gada septembrim - oktobrim, līdz brīdim, kad no 2. Ventspils kaujinieku pulka tika piekomandēti virsnieki partizānu pulka sastāvam¹⁷³. Mainījās arī pulka komandējošais sastāvs un par Latgales partizānu pulka komandieri 1919.

¹⁶⁶ Rozenšteins, H. *Latvijas armija 20 gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa 142. lpp.

¹⁶⁷ Turpat,

¹⁶⁸ Turpat,

¹⁶⁹ Kripens, A. *Latgales partizānu pulks cīņu gaitās*. Aizsargs, 1935.

¹⁷⁰ LVVA 6033. f., 1. apr., 88. l., 6. lp. (Valmieras kājnieku pulka operatīvie ziņojumi par laiku 1919.g - 1920.g)

¹⁷¹ LVVA 1515. f., 1. apr., 116. l. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbību Cēsaines apkārtnē u.c.)

¹⁷² Turpat, 57. l.

¹⁷³ Partizānu īpatnības. *Latgales Vēstnesis*, 1938.08.17. Kapteinis G. M. bija Latgales partizānu pulka virsnieks.

gada oktobrī kļuva kapt. Jānis Skujiņš¹⁷⁴. Latgales atbrīvošanas priekšvakarā partizānu pulka personālsastāvā ietilpa 49 virsnieki, 2458 ierindnieki, 40 smagie un viegie ložmetēji¹⁷⁵.

Lai gan Latgales partizānu pulks tika ieskaitīts Latvijas armijā, taču patiesībā tas ļoti atšķīrās no regulārām karaspēka vienībām, un uz to norāda vairāki avoti. Savas atmiņas par Latgales partizānu pulka G. M. norāda atšķirību starp disciplinēto karavīru un “brīvo partizānu”, kur bieži vien atgadījumi esot bijuši kuriozi. Neilgi pēc pulkv. – leitn. J. Skujiņa stāšanās amatā par Latgales partizānu pulka komandieri, štābā ienāca ziņa, ka Balvu stacijā, uz kāda privāta pilsoņa vārda, pienācis lielāks degvīna sūtījums¹⁷⁶. Tākā frontes joslā tā ir neatļauta prece, degvīns esot ticis konfiscēts un novietots noliktavā. Nākamajā dienā uz štābu no frontes līnijas bija ieradusies partizānu delegācija, kas atprasīja konfiscēto degvīnu¹⁷⁷. Savu pieprasījumu par degvīna atdošanu partizāni esot motivējuši ar to, ka viņi esot “brīvie partizāni” un degvīns paredzēts ārstniecības nolūkiem cingās¹⁷⁸ slimības ārstēšanai¹⁷⁹. Pēc tam bijušais virsnieks apgalvojis, ka komandieris J. Skujiņš nevēloties jau pašā sākumā sanaidoties ar partizāniem, tāpēc licis konfiscēto degvīnu izdot¹⁸⁰. Ne tikai aizmugures dienestā izpaudās Latgales partizānu atšķirība no regulārajām vienībām, bet arī kaujas laukā, jo turpat ir minētas šīs pulka darbības kaujas laukā. 1919. gada oktobrī pienākuši mazāki un lielāki sarkanarmiešu gūstekņi, lai gan nekādi rīkojumi neesot izdoti¹⁸¹. Pēc autora dotajām ziņām, partizāni visai bieži esot uzsākuši kauju bez virspavēlniecības pavēles.¹⁸²

Savu vērtējumu par Latgales partizānu pulku 1. Kurzemes divīzijas komandierim devis pulk. J. Skujiņš. Divos raportos 1. Kurzemes divīzijas komandierim viņš devis savu skatījumu par stāvokli pulkā. Šķiet, ka problēmas radīja virsnieku rotācija un virsnieku iesaiste no regulārās armijas daļām. J. Skujiņš 1919. 4. oktobrī raportā raksta: “Visas nesaprašanās ar I. Liepājas pulku ir pa lielākai daļai sekas no partizānu psiholoģijas, nesaprašanās no I pulka virsniekiem, kas ir bijuši komandēti uz šejieni...”¹⁸³ lai gan turpinājumā minēts, ka šī problēma nākot no atsevišķām daļām, nevis no lielākām daļām.

¹⁷⁴ Šnepers, A. *Latgales partizānu pulka kauju ceļš*. Balvu vēstures mākslas muzejs. 1993., 5. lpp.

¹⁷⁵ Turpat, 6. lpp.

¹⁷⁶ Partizāņu īpatnības. Latgales Vēstnesis, 1938.08.17.

¹⁷⁷ Turpat,

¹⁷⁸ Cinga jeb skorbutis ir ilgstošs C vitamīna trūkums organismā.

¹⁷⁹ Partizāņu īpatnības. Latgales Vēstnesis, 1938.08.17.

¹⁸⁰ Turpat,

¹⁸¹ Turpat,

¹⁸² Turpat,

¹⁸³ LVVA 1515. f., 1. apr., 116. l., 127. lp. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbību Cēsaines apkārtnē.u.c.)

Otrā raportā¹⁸⁴ pulkv. J. Skujiņš deva daudz lielāku ieskatu pulka formēšanā un piemin to daudz plašāk. Jau pirmajās rindās minēts: “Pamazām šeit lietas sāk ritēt normālās sliedēs, kaut grūti visu ievadīt”¹⁸⁵. Šajā gadījumā runa ir par komandējošo sastāvu, jo tālāk turpinās partizānu iebildumi pret komandējošo sastāvu. Kā piemērs minēts Muižnieka rota¹⁸⁶, kur pulkv. J. Skujiņš nomainījis ltn. Muižnieku uz ltn. Lauci, bet partizāni esot asi iebilduši pret jauno rotas komandieri¹⁸⁷. Šādi gadījumi esot bijuši bieži, jo šo notikumu J. Skujiņš minēja kā piemēru. Taču kopumā pulkv. J. Skujiņš Latgales partizānu pulku vērtēja pozitīvi vienā no raportiem minot: “Pulkam manā iespaidā kaujas darbībā nesaskaņu nevar būt, jo tik sirsnīgi karotāji pret lieliniekiem, kā ir partizāni”¹⁸⁸. Izņemot nelielās nesaskaņas ar komandējošo sastāvu, ziņojumā ir pieminēts saimniecības daļas stāvoklis. Galvenokārt Latgales partizāniem pietrūkst zirgu, visticamāk, tas ir attiecināms uz vezumniekiem, jo attiecībā uz jātniekiem zirgu skaits esot bijis pietiekošs¹⁸⁹.

Kā redzams 1919. oktobrī Latgales partizānu pulkā notika liela reorganizācija. Lai gan iepriekš minētajos raportos pulkv. J. Skujiņš attiecībā uz virsnieku sastāvu bija piekāpīgāks, attiecība uz partizānu rotu komandējošo sastāvu vairs ne tik izteikti.

Jāpiezīmē, ka pēc Padomju Latvijas spēku nostiprināšanās Latgalē tika reorganizēta tās armija. Padomju Latvijas armiju likvidēja un pārveidoja par Strādnieku un zemnieku Sarkanās armijas 15. armiju ar štābu Daugavpilī¹⁹⁰. Šīs reorganizācijas rezultātā Padomju Latvijas spēki, kas faktiski jau bija Padomju Krievijas sastāvā, uzsāka daudz biežākus uzbrukumus ar lielāku kaujinieku skaitu un artilērijas atbalstu. Tas nozīmēja, ka sarkanarmiešu uzbrukumi nesastāvēja no nelielu vienību un izlūku uzbrukumiem, bet jau lielāku un organizētu karaspēku daļu sadursmēm.

1919. gada oktobris un novembris bija Bermontiādes laiks, kas nozīmēja, ka uzbrukumi austrumu frontē nedaudz apstājās, taču vēl oktobrī Latgales partizānu pulks ir bijis diezgan aktīvs, izvēršot uzbrukumus daudzviet savā ieņemtajā frontes sektorā. No oktobra sākuma līdz oktobra beigām tika veikti uzbrukumi Stampaku un Tilžas virzienos¹⁹¹. Šajos uzbrukumos arī tika izmantotas partizānu taktikas, jo munīcijas trūkuma dēļ nevarēja

¹⁸⁴ Tā dēļ, ka datums nebija saredzams, nav tieši zināms, par kuru oktobra dienu ir runa.

¹⁸⁵ LVVA 1515. f., 1. apr., 116. l., 244. lp. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbību Cēsaines apkārtnē.u.c.)

¹⁸⁶ LVVA 1515. f., 1. apr., 116. l., 244. lp. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbību Cēsaines apkārtnē.u.c.)

¹⁸⁷ Turpat,

¹⁸⁸ Turpat,

¹⁸⁹ Turpat,

¹⁹⁰ Šiliņš, J. Padomju Latvija 1918–1919 Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 2013., 211. lpp.

¹⁹¹ Bečs, I. 5 partizāni atkaro Augšpils ciemu. Latgales Vēstnesis, 1938.

veikt efektīvus uzbrukumus. Vēl oktobrī izdarīja nelielus uzbrukumus un frontes līnijas garums pulkam palielinājās līdz 70km¹⁹².

Latgales atbrīvošanas priekšvakarā partizānu pulka sastāvā ietilpa 49 virsnieki 2458 ierindnieki, 40 smagie un vieglie ložmetēji¹⁹³. Pēc Bermonta sakāves, aktuāls kļuva Latgales atbrīvošanas jautājums. Latgales partizānu pulks, kā jau redzams, bija kļuvis par ievērojumu spēku, un ņēma dalību Ziemeļlatgales atbrīvošanā. 1919. gada decembrī un janvāra mēnesī notika spēku pievilkšana Latgales partizānu pulkam. Latgales divīzijas 8. Daugavpils un 7. Siguldas kājnieku pulki nomainīja partizāņu vienības, sākot ar Balvu – Viļakas lielceļu¹⁹⁴. Partizānu pulks tika pastiprināts ar 1. Liepājas kājnieku pulka III. Bataljonu¹⁹⁵. Tas nozīmēja, ka Latgales partizānu pulks ieņēma aptuveni 30 km garu frontes joslu, kas bija mazāk par iepriekšējiem 70 km.

1919. gada janvārī operācijas Ziemeļlatgalē vadīja komandieris pulkv K. Berķis ar Latgales divīziju, kurā ietilpa Latgales partizānu pulks. Ziemeļlatgales operāciju mērķis bija Abrenes dzelzceļa mezgls, kas bija svarīgs sarkanarmiešu apgādes punkts. Latgales partizānu pulks ņēma dalību vairākās kaujās un lai gan dažviet uzbrukumi nebija tik sekmīgi, taču savus uzdevumus operācijas laikā tie veica sekmīgi. Aplūkojot Latgales partizānu pulka dalību Ziemeļlatgales operācijās, jāsecina, ka partizāniskais elements bija izzudis pavisam, un partizānu pulks bija kļuvis daudz regulārāks. Tas tomēr ir loģiski, ka šis partizānu elements sāk pazust, ņemot vērā operācijas nopietnību. Pēc Latgales atbrīvošanas, Latgales partizānu pulks tika izformēts un iekļauts Latgales divīzijas 9. Rēzeknes kājnieku pulka sastāvā.

Latgales partizānu pulks bija viena no aktīvākajām un lielākajām partizānu vienībām Latvijas teritorijā. Pulka pirmsākumi ir līdzīgi kā citviet Latvijas teritorijā, neatkarības laikā veidojoties no partizānu pulciņiem. Arī partizānu apvienošana notika līdzīgi kā citās partizānu vienībās un pulkos, kur enerģiski vīri ar militāro pieredzi ņēma dalību vienības izveidei.

Partizāniem Ziemeļlatgalē, atšķirībā no citām partizānu vienībām, bija daudz lielāka loma austrumu frontē, 1919. gada vasarā un rudenī ieņemot frontes līniju pret lieliniekiem, sākotnēji kā Balvu partizānu nodaļai, vēlāk kā Latgales partizānu pulkam. Partizāni diezgan prasmīgi atvairīja sarkanarmiešu nodaļu uzbrukumus, un partizāniem nedaudz palīdzēja arī

¹⁹² Krīpens, A. Latgales partizāņu pulks cīņu gaitās. Aizsargs, 1935.

¹⁹³ Šnepers, A. Latgales partizāņu pulka kauju ceļš. Balvu vēstures mākslas muzejs. 1993., 6. lpp.

¹⁹⁴ Krīpens, A. Latgales partizāņu pulks cīņu gaitās. Aizsargs, 1935.

¹⁹⁵ Turpat,

ģeogrāfiskais novietojums. Starp Balviem un sarkanās armijas frontes līniju atradās purvaini un liela meža masīvi, kas palīdzēja segt partizānus. Runājot par sastāvu, lielākās izmaiņas notika 1919. oktobrī, kad par Latgales partizānu pulka komandieri kļuva pulkv. J. Skujiņš. Pulka rotu komandējošais sastāvs tika mainīts un reorganizēts, un tākā līdz izmaiņām sastāvā pulku sastādīja tikai vietējie iedzīvotāji, tas radīja nelielu neapmierinātību partizānu vidū. Taču tas nebija ietekmējis pulka kaujas spējas un vēl oktobrī, kad visa militāra koncentrācija bija vērsta uz Bermonta spēkiem, partizāni sekmīgi veica uzbrukumus lieliniekiem. Latgales partizānu pulks ir viena no pēdējām vienībām, kas ar nosaukumu “partizāni” piedalījās Latgales atbrīvošanā, lai gan vienība bija kļuvusi daudz regulārāka.

Secinājumi

Laika posmā no 1919. gada sākuma līdz pat 1920. gadam centrālie militārie notikumi Latvijas teritorijā bija sarežģīts posms jaunizveidotajai Latvijas Republikai. 1919. gada sākumā Latvijas teritorijā lielus panākumus guva Padomju Latvijas armija ar sarkanajiem strēlniekiem priekšgalā. Sākotnēji Padomju Latvijas vara tautā ieguva atbalstu, jo Latvijas Pagaidu valdība tika saistīta ar vācu varas marionetēm. Ieņemtajās Latvijas teritorijās Padomju Latvijas vara, būdama kara stāvoklī, centās pārvērst visu esošo saimniecisko un sociālo struktūru, ignorējot zemniekus un bezzemniekus zemes piešķiršanas jautājumā. Lai ieviestu visas šīs izmaiņas, Padomju Latvijas vara izmantoja teroru. Viena no šīm terora izpausmēm bija Revolucionārie tribunāli, kas ļoti aktīvi nodarbojās ar cilvēku apcietināšanu un nošaušanu, arī bez tiesas.

Viens no Padomju Latvijas terora rezultātiem bija partizānu pretošanās kustību veidošanās laukos, kas aktīvi uzsāka cīņu pret vietējiem Padomju Latvijas varas orgāniem. Partizānu vienības atradās: Vidzemē – Veckalniņa partizānu vienība un Malienas partizānu vienība, Latgalē – Balvu partizānu nodaļa (vēlāk Latgales partizānu pulks), Sēlijā – Augškurzemes partizānu vienības vēlāk pārtapa par pulkiem. Lai gan dažas vienības bija jau veidojušās uzreiz pēc Padomju Latvijas spēku ienākšanas, aktīvāka partizānu vienību darbība parādījās 1919. gada marta un maija mēnešos. Kā izpētīts darbā, šie partizāni nebija vienkāršas stereotipiskās aizmugures vienības, kas veica sabotāžas un traucēja apgādes ceļus, bet vairāk līdzinājās paramilitāriem veidojumiem ar labu organizēšanos un hierarhiju.

Tika analizēts arī partizānu vienību un pulku komandējošais sastāvs, kur ir atrodamas personas ar militāro pieredzi vai izglītību. Piemēram, ltn. Artūrs Veckalniņš, kurš ar savu militāro pieredzi un autoritāti Liezēres pagastā bija uzņēmies partizānu vienības vadību. Pēc Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas, par tā komandieri kļuva vlnr. Jānis Teodors Indāns. Savukārt Latgales un Malienas partizānu kodolu veidoja personu grupas. Latgales partizāniem šo kodolu veidoja Balvu komercskolas darbinieki, kurus aplūkojot, tika secināts, ka arī viņi bija ieguvuši militāro pieredzi.

Galvenokārt partizānu vienību darbība, pirms austrumu frontes izveidošanās 1919. gada vasarā, bija ļoti raksturīga partizānu karam, kur mazas organizētas grupas veica uzbrukumus vietējās okupācijas varas orgāniem, ka arī sabotēja tās apgādes tīklus. It sevišķi izcēlās Veckalniņa partizāni, kuri iebiedēja lielinieku varu, lai tā neveiktu represijas pret vietējiem iedzīvotājiem. Veckalniņa partizānu vienība uzsāka vairākus uzbrukumus vietējām izpildkomitejām un cīnījās pret soda ekspedīcijām. Savukārt Balvu apkārtnes pulciņi veica mazas akcijas pret vietējo Padomju Latvijas varu. Kas attiecās uz Malienas un

Augškurzemes partizānu vienībām, to aktivitāte bija vēl salīdzinoši pasīva, kas izskaidrojams ar šo vienību mazo skaitlisko sastāvu un problēmas ar bruņojuma sagādi.

Partizānu vienībām un pulkiem problēmas sākotnēji sagādāja bruņojums un patronas. Partizāni vairāk izmantoja modificētus ieročus no citām ieroču detaļām, kas parasti bija ar paštaisītiem rokturiem vai pat stobriem no medību bisēm. Jāņem arī vērā, ka aktīvāk uzbrūkot sarkanarmiešu kolonām, ieroči un patronas tika iegūtas daudz vairāk.

Padomju Latvijas spēkiem atkāpjoties uz Latgali un veidojoties austrumu frontei, partizānu vienības un pulki ieņēma vairākus sektorus un pildīja uzdevumus šajā frontē. Tāpat raksturīgais partizānu karš pārauga par cīņām frontē, tomēr šo vienību ieskaitīšanas Latvijas armijā nenotika uzreiz, ko varētu skaidrot ar centrālajiem militārajiem notikumiem. Latgales partizānu pulks, Augškurzemes partizāni un Malienas partizāni (vēlāk Malienas bataljons) līdz ieskaitīšanai Latvijas armijā pildīja savas funkcijas austrumu frontē. Savukārt A. Veckalniņš ar saviem partizāniem 1. Kurzemes divīzijas rīkojumā sastādīja vienību, kas apkaroja lielinieku bandas aizmugurē. Šo notikumu rezultātā partizāni kļuva par neregulārā karaspēka vienībām, kas nav standarta militārā organizācija, bet gan pamatā balstījās bruņotiem civilajiem iedzīvotājiem. Taču šīs vienības 1919. gada vasarā atradās tiešā kontaktā ar Latvijas regulējām spēku vienībām, kur pat tika nosūtīti piekomandējamie virsnieki. Sevišķas īpatnības bija novērojamas Latgales partizānu pulkam, kad no regulārajām karaspēka vienībām nāca ziņojumi par pulka sastāvu. Šajos ziņojumos atspoguļojās pavēļu nepildīšana, komandieru ignorēšana u.c.

. Tomēr, neņemot vērā partizānu īpatnības, šīs vienības bija pierādījušas sevi kā kaujas spējīgas gan aizmugurē, gan frontē. Līdz 1919. gada beigām, šīs partizānu vienības tika ieskaitītas Latvijas armijā, izņemot Latgales partizānu pulku, kurš tika ieskaitīts 1922. gadā.

Kopumā jāatzīmē, ka pētītās partizānu vienību un pulku darbības ir jāvērtē pozitīvi, ņemot vērā apstākļus, kādos šīs vienības bija veidojušās. Šie apstākļi bieži bija nelabvēlīgi, jo partizāniem trūka bruņojuma, bija problēmas ar sakariem, un sadursmēs tie bieži izgāja pret pārspēku. Galvenais virzītājspēks partizāniem bija pašiniciatīva un viņu atbalstītāji, kas pievienojās un piedalījās kaujās. Noteicošais iemesls vietējo iedzīvotāju aktīvai dalībai partizānu vienībās un pulkos bija Padomju varas represīvie orgāni. Partizānu pulku un vienību panākumi galvenokārt skaidrojami ar zināšanām par apvidu, kas deva labākas pozīcijas uzbrukumam, tādejādi kompensējot ieroču un munīcijas trūkumu.

Partizānu vienību un pulku komandējošam sastāvam jau bija iegūta militārā pieredze, taču to nevarēja teikt par visiem, kas iestājās partizānu rindās. Sevišķi vienībām, kas atradās ienaidnieka aizmugurē, un kur apmācību nevarēja nodrošināt, tas nozīmēja arī nesekmīgus

uzbrukumus un kaujas sadursmēs ar Padomju varu. Līdz ar to, partizānu rindās atradās personas, kurām nebija militāras pieredzes un trūka disciplīnas. Taču šie starpgadījumi neietekmēja partizānu vienību un pulku darbību kopumā, jo šīs vienības bija veicinājušas ievērojamas problēmas Padomju režīmam Vidzemē, Ziemeļlatgalē un Augškurzemē jeb Sēlijā.

Avotu un literatūras saraksts

I. Izmantotie avoti

Arhīvu materiāli. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LNA, LVVA)

1. LVVA, 1515. f., 1. apr., 116. l. (Ziņojumi par Dobeles komandantūru un Latgales partizānu pulka darbību. Ziņojumi par partizānu darbību Cesvaines apkārtnē u.c.)
2. LVVA, 5601. f., 1. apr., 6819. l. (A. Veckalniņa dienesta gaitu saraksts)
3. LVVA, 6033. f., 1. apr., 88. l. (Valmieras kājnieku pulka operatīvie ziņojumi par laiku 1919 - 1920.)
4. LVVA, 6033. f., 1. apr., 131. l. (Augškurzemes partizānu pulku pavēles)
5. LVVA, 6033. f., 1. apr., 250., 251., 252. l. (Augškurzemes partizānu pulka dibināšanas apraksts)

LVVA, 1304. f. - Lāčplēša Kara ordeņa dome

6. LVVA, 1304. f., 1. apr., 304. l. (K. Cerbuks)
7. LVVA, 1304. f., 1. apr., 344. l. (Artūrs Dimants)
8. LVVA, 1304. f., 1. apr., 558. l. (Jānis Indāns)
9. LVVA, 1304. f., 1. apr., 578. l. (P. Jankava)
10. LVVA, 1304. f., 1. apr., 970. l. (T. Ludris)
11. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1447. l. (Nikolajs Staltmanis)
12. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1475. l. (Otto Strantmanis)
13. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1538. l. (Voldemārs Šveiferts)
14. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1567. l. (Arnolds Tirzītis)
15. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1568. l. (Jānis Tirzītis)
16. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1592. l. (Kārlis Ūdentiņš)

17. LVVA, 1304. f., 1. apr., 1752. l. (Aleksandrs Zemnieks)

II. Laikabiedru atmiņas

1. Apenītis, R. Ar Latvijas Vārdu sirdīs..., Lāčplēsis, 1976.
2. Apenītis, R. Daugavas Vanagu Mēnešraksts, 1968.
3. Atmiņu stūrītis par zaļās armijas partizāniem Liezerē. Madonas Vēstnesis, 1929.06.15.
4. Bečs, I. 5 partizāni atkaro Augšpils ciemu. Latgales Vēstnesis, 1938.
5. Latgales partizānus pieminot. Latgales Vēstnesis, 1938.08.10.
6. Partizānu piemiņas zīmes atklāšana svinības Ērgļos. Latvijas kareivis, 1939.05.23.
7. Partizāņu īpatnības. Latgales Vēstnesis, 1938.08.17.
8. Vecozols, V. Zem Latvijas karoga. Lāčplēsis, 1971.11.01.

IV. Izmantotā literatūra

1. 2. Ventspils kājnieku pulks: formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets. Liepāja, 1936.
2. Andersons, E. Latvijas vēsture 1914-1920. Daugava, 1967.
3. Antēns, P. Partizāņu darbība Lubānas un Balvu rajonā. Militārais apskats. 1935.
4. Caunītis, O. Zaļais Artūrs, Lāčplēsis, 1958.
5. Helmanis, H. Cīņā pret lieliniekiem, 1919-1920. Rīga, 1936.
6. Indriksons, A. Augškurzemes partizāni. Lāčplēsis, 1963.
7. Jēkabsons, Ē. Artūrs Veckalniņš — zaļo partizānu komandieris, Lauku Avīze, 1993.10.01.

8. Jēkabsons, Ē. Latvijas Valstiskuma militārpolitiskā izveidošanās un nostiprināšanās (1918-1920), Latvieši un Latvija II sējums: Valstiskums Latvijā un Latvijas Valsts – izcīnītā un zaudētā. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013.
9. Jēkabsons, Ē. Neatkarības kara stāsti, 1918–1920. Latvijas Mediji, 2017.
10. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918 – 1940. Rīga, Latvijas Valsts vēstures arhīvs; Nordik, 1998.
11. Kopštāls, E. Jātnieku pulks desmit pastāvēšanas gados. Īss vēsturisks apskats pulka 10 gadu jubilejā, 1919.5.VII. – 1929.5.VII. Rīga, 1929.
12. Krīpens, A. Latgales partizāņu pulks cīņu gaitās. Aizsargs, 1935.09.15.
13. Logins, H. Latgales partizāņu pulks: dokumenti un atmiņas. [Balvi: b.i.], 1993.
14. Norvilis, P. Zaļo partizāņu laiku ainas. Aizsargs, 1932.
15. Peniķis, M. (red.) Latvijas atbrīvošanas kara vēsture. I. Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2005.
16. Rozentšteins, H. Latvijas armija 20 gados. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa, 1940.
17. Surgailis, G. Lietuvas un Latvijas armiju sadarbība neatkarības cīņu gados. Latvijas armija, vēstures griežos: zinātniski praktiskās konferences materiāli, Rīgā, 1992. g. 5. novembrī.
18. Šiliņš, J. Padomju Latvija 1918–1919 Rīga: Vēstures izpētes un popularizēšanas biedrība, 2013.
19. Šnepers, A. Latgales partizāņu pulka kauju ceļš. Balvu vēstures mākslas muzejs, 1993.

Bakalaura darbs „Latvijas armijas neregulārās karaspēka vienības Neatkarības kara laikā 1919. - 1920. gadā” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē Vēstures un arheoloģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Miķelis Vizla / / 04.06.2019.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. hist. Ēriks Jēkabsons / 04.06.2019.

Recenzents:

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē __06.20.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs docents Jānis Ķeruss